

**MET INZET VAN DEBAT EN ONTWERPKRACHT
ONDERZOEKEN WE DE RUIMTELIJKE UITDAGINGEN
IN HET BUITENGEBIED VAN OOST NEDERLAND**

VOORWOORD

Er komt een enorme woningbouwopgave op ons af. Als een van de beleidspunten daarvoor wordt een plan ontwikkeld voor 16 of 17 grootschalige projecten voor de woningbouw, de NOVEX-gebieden. Het EIB schatte onlangs in dat meer dan de helft van deze gewenste woningbouw pas na 2030 kan worden opgeleverd, als alles meezit. Het concludeerde dat veel meer geschikte en relatief snel te ontwikkelen locaties nodig zijn. In het meest recente EIB-rapport Kleine groene woonlocaties staat te lezen:

'Kleine groene woonlocaties dicht aansluitend bij de bestaande bebouwing bieden een groot potentieel. Hierdoor kan zeer selectief worden ontwikkeld en een hoge ruimtelijk kwaliteit worden gerealiseerd aan de hand van concepten als landelijk wonen, natuurrijk en natuur-inclusief wonen.'

Fantastisch dus dat BNA Lokaal Netwerk Oosting ruim voor het verschijnen van dit EIB-rapport al architecten, stedenbouwkundigen, landschapsarchitecten en andere stakeholders in de gebouwde omgeving, in maar liefst twee provincies in het oosten van Nederland, de kans bood een integrale start te maken met het verkennen van kansen voor (her)inrichting van het buitengebied.

Bij de startbijeenkomst toonde ik een microscopische afbeelding van een menselijke cel. Die cel is voor mij een schitterende metafoor voor de wijze waarop alles met alles verbonden is in de gebouwde leefomgeving, en daarmee ook voor de op het oog onzichtbare schaalniveaus. Daarnaast wilde ik hiermee aandacht vragen voor het menselijke en het natuurlijke; voor wie bouwen we en waar? Laten we niet in cijfers of aantallen denken, maar in mensen en in ervaring; de kwaliteit van de woonomgeving.

In deze reader vind je inspirerende ideeën en ik raad aan om ze mee te nemen in het denkproces over de inrichting van buitengebieden. Sommige ideeën benadrukken de noodzaak van schaalverkleining in een lokale gemeenschap. Anderen gaan juist uit van een grootschaligere oplossingsrichting. De ontwerpers hebben oog gehad voor onder meer het verbeteren van waterbeheer en de bodemkwaliteit. De complexiteit en de schaal van de opgave vraagt hoe dan ook om een integrale benadering en programmatische concepten. De verschillende belangen vanuit wonen, werken, energie en recreatie zijn met elkaar in balans gebracht en daarbij zijn vele innovatieve, duurzame en toekomstbestendige ideeën ontstaan.

De bijeenkomsten en haar resultaten laten zien dat deze manier van werken een voorbeeld is van de kracht in samenwerking, met aanpalende disciplines en breed ingezet bij maatschappelijke vraagstukken. De architect kan hier bij uitstek een verbindende rol vervullen tussen de verschillende specialismen om zo gezamenlijk, als a coalition of the willing, tot innovatie en toekomstbestendig bouwen te komen.

Goed voorbeeld doet goed volgen. Mooi werk BNA Lokaal Netwerk Oosting!

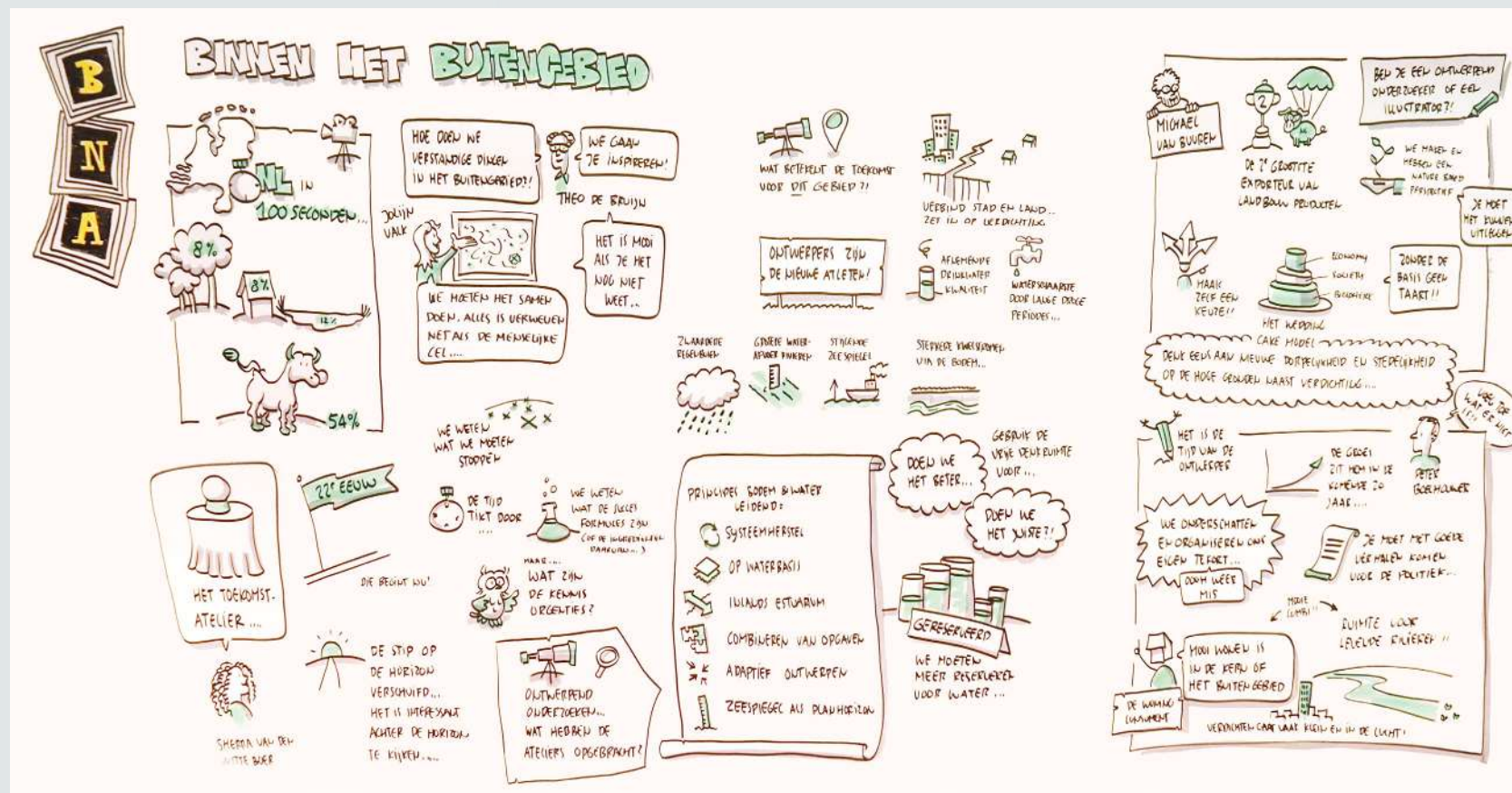
Jolijn Valk
Voorzitter BNA

EERSTE SESSIE 24 NOVEMBER 2022

EERSTE SESSIE 24 NOVEMBER 2022

BINNEN
HET
BUI
TEN
GE
BIED

INHOUD

VOORWOORD

JOLIYN VALK

INLEIDING

BNA OOSTING

DE EXPERTS

ONTWERPVOORSTELLEN

1. LEIDEND LANDSCHAP

RUUD VAN DER KOELEN

2. URBURAAL

SANDER TER HARMSEL

3. DE WOONCOÖPERATIE

MARTIN HUISKES

4. BUITENGEWOON(D)

JOHAN BLOKLAND

5. NATUURPRODUCERENDE WOONWIJK

TEUN SCHUWER

6. KNOOPPUNT AZELO

RADBOUD SECKEL

7. STUWWAL TOT BEEKDAL

CHIEL LANSINK

8. GROENE VINGERS, GROENE HERSENS

HUGO DE CLERQ

9. PAS OP DE PLAATS

JOEP KOENDERS

COLOFON

INLEIDING

Ontwerpkraft gezocht voor Oost Nederland!

Het buitengebied in Nederland staat onder druk. De grote woningbouwopgave maakt dat gemeenten sinds lange tijd weer nieuwe uitbreidingsgebieden overwegen. Daarbij speelt natuurlijk ook de groeiende discussie over de omvang, type en aantal landbouwbedrijven i.r.t. de CO2 uitstoot mee. En de noodzaak voor het verbouwen van hergroeibare bouwmaterialen, de ruimte die duurzame energie opwekking inneemt en de groeiende behoefte en noodzaak voor meer natuur en recreatie. Al deze majeure thema's komen samen in het buitengebied, zonder dat er duidelijke ideeën bestaan over hoe die verschillende belangen met elkaar in balans kunnen worden gebracht.

Daar waar steden zich steeds beter ontwikkelen tot intelligente, veilige, gezonde en aantrekkelijke leefmilieus lijkt het buitengebied het risico te lopen het afvoerputje te worden van dat succes. Maar waar problemen elkaar raken ontstaan ook kansen. Hoe zijn al die aspecten die druk uitoefenen op het buitengebied te verenigen? En kunnen we dat, indien we dat intelligent en vernieuwend doen, weten om te zetten in meerwaarde? Het buitengebied lijkt te veranderen van ondergeschoven kindje naar een gewild gebied vol kansen en mogelijkheden. Tijd dus om deze te verkennen!

Integraal ontwerpen om landschap meerwaarde te geven

De complexiteit en de schaal van de opgave vraagt hoe dan ook om een integrale benadering, waarin stedenbouwkundigen, landschapsontwerpers en architecten samen met alle stakeholders de toekomstige kwaliteit van de leefomgeving van het buitengebied onderzoeken. Inherent aan de opgave zullen programmatistische concepten de basis vormen die niet alleen noodzakelijk, maar ook zeer uitdagend zullen

zijn. Bijvoorbeeld het combineren van voedselbossen en zonneparken of natuurontwikkeling en wonen.

Voor het verkennen van dergelijke, symbiotische concepten organiseerde het BNA Lokaal Netwerk Oosting twee sessies waarmee verschillende netwerken bij elkaar gebracht werden om samen op zoek te gaan naar meer integrale en vernieuwende visies op het buitengebied. Dit leverde inspirerende en vernieuwende ontwerpen op voor de toekomst van 'het buitengebied' in Oost Nederland.

BNA Oosting - maart 2023

TWEEDE SESSIE 25 JANUARI 2023

DE EXPERTS

JOLIYN VALK
VOORZITTER BNA

SHERA VAN DEN WITTENBOER
ADVISEUR LANDSCHAP
EN ERFGOED CRA

MICHAËL VAN BUUREN
ONTWERPEND ONDERZOEKER
EN LANDSCHAPSARCHITECT
WUR

NYNKE JUTTEN
URBAN DESIGNER
'DE ZWARTE HOND'

FRANCESCO VEENSTRA
RIJKSBOUWMEESTER

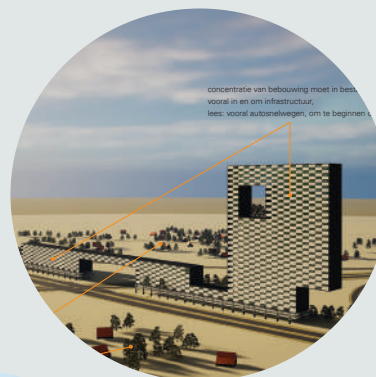
PETER BOELHOUWER
HOGLERAAR
'HOUSING SYSTEMS' TU DELFT

HENK STADENS
ARCHITECT-PARTNER
'DE ZWARTE HOND'

ONTWERPVOORSTELLEN

de samenleving te vervullen
in de uitbouw van het levensm.
**de architect van vandaag schijnt
nappelijk bestaan hij verantwoorde.**
n.

die behoeften?...de omschrijving van de r
ze tijd, een taak die volledig werd verwaa
erde behoeftenbeschrijving zonder na
st niet alleen aan... en **tot die taak**
ns en gemeenschap... omdat
ver weet, gaat hij maar
Hij moet

LEIDEND LANDSCHAP VAN DER JEUGD ARCHITECTEN

TEAM:

EVA ZESSIN
RUUD VAN DER KOELEN

VAN DER JEUGD
ARCHITECTEN

PETER BOELHOUWER

// *Fraai gekozen titel. Sluit goed aan bij nieuw RO beleid om bodem en water leidend te laten zijn in de ruimtelijke ontwikkeling. Ook aansluiting bij ander initiatieven zoals Kerkenbosch, Harmelen, Purmerend, Soesterberg en Vijfde Dorp waarbij getracht wordt de ruimtelijke kwaliteit sterk te verbeteren via natuurontwikkeling, woningbouw en kleinschalige biologische landbouw.*

Goed dat de kenmerken van het landschap als uitgangspunt voor de ontwikkeling wordt gekozen. Wel is de vraag welke kenmerken? Het betreft immers cultuurlandschap wat in de geschiedenis diverse malen door de mens is veranderd. Via de waterlopen wordt dat in dit plan op een overtuigende wijze gedaan. Zeer ambitieus om de woningproductie van 40.000 naar 400.000 woningen te vergroten. Echter de waarom vraag is niet onderbouwd, de consequenties en de wijze waarop dat wordt georganiseerd zijn niet duidelijk. //

NYNKE JUTTEN

// *'de verschillende landschappen als basis voor ontwikkelingen': Mooi.*

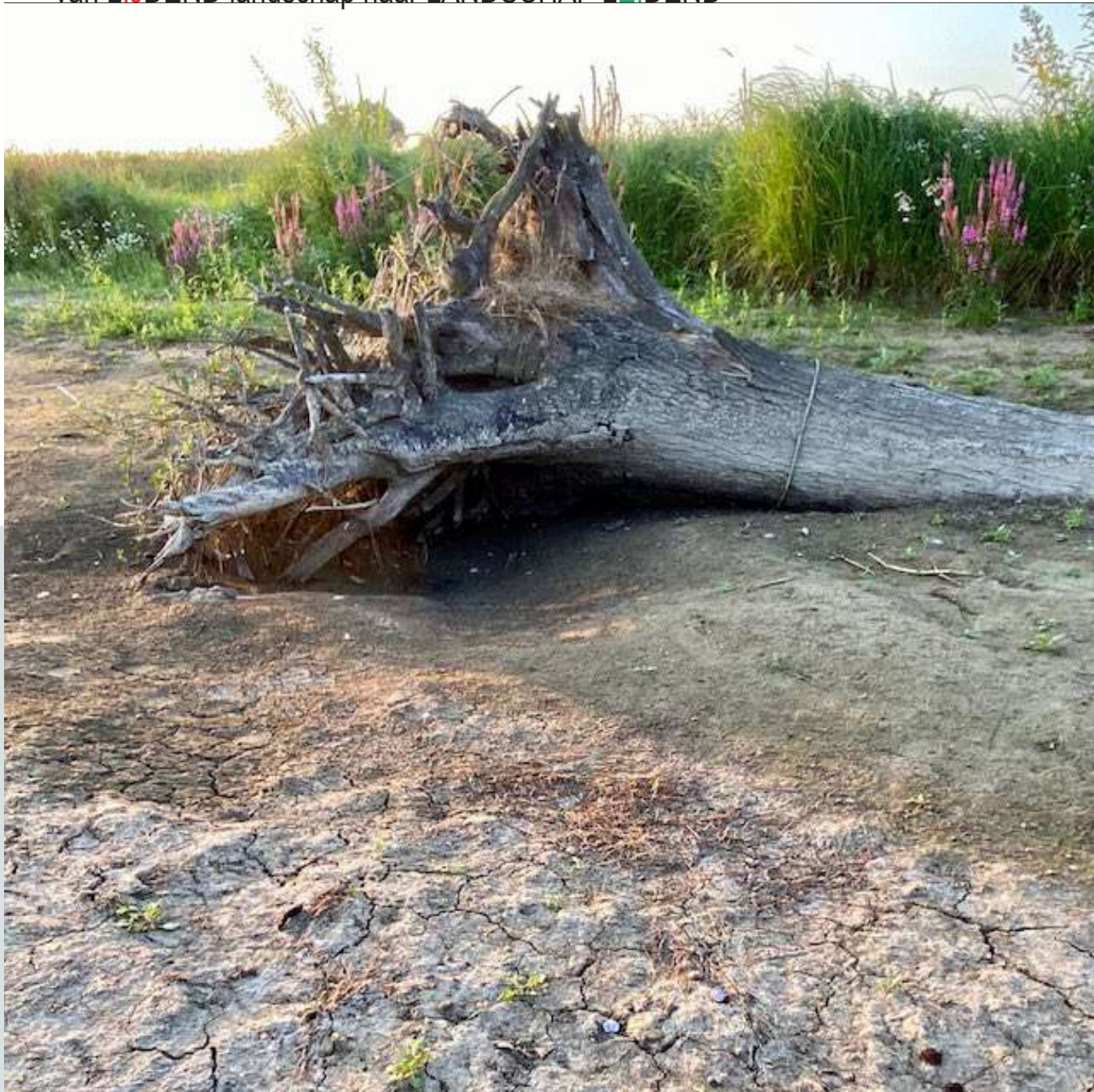
'van herstructurering naar hydrostructurering': Ontwerp toont een heldere methodische aanpak: start bij ontwikkeling met de bepaling van de locatie in het watersysteem.

'Kansrijke ontwikkelgebieden zijn de jonge heide en broekontginningen' en 'Transformatie naar een Twents Buurtlandschap': Interessant. Maar wat is dit dan? Waar bestaat dit uit? ik zie een rijker palet aan beplanting en waterstructuren, ik zie kleinschalige bebouwing... Wat is de economische potentie van dit buurtlandschap? Wie gaan hier wonen? Waar ga je naar school? Waar wordt gewerkt? Ben je afhankelijk van de auto? Wat is de visie op mobiliteit in dit voorstel?

Wat betekent de ontwikkeling van de jonge heide en broekontginningen voor de ontwikkeling van de bestaande steden en dorpen? Wat is de interactie? //

van LIJDEND landschap naar LANDSCHAP LEIDEND

Het Nederlandse landschap lijdt.
Klimaatverandering heeft een enorme impact.
De verwachte stijging van gemiddelde temperatuur rond 2100 is in voorzichtige schattingen ca. 4 graden.
Op dit moment verschuift het klimaat ca. 20km/jaar.

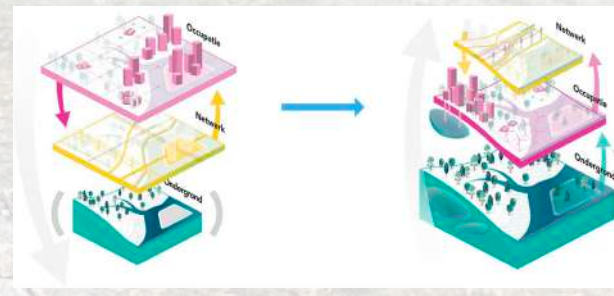
We merken dit in steden maar ook in het buitengebied.
We hebben te maken met extreme neerslag met alle gevolgen van dien, met droogte en met hittestress door stijgende temperaturen.

Maar klimaatverandering is niet het enige wat ons Nederlandse landschap teistert. De landbouw heeft een enorme invloed gehad op de vorming van ons landschap. Systematische ontginning en droogmakerijen heeft van het platteland een rationeel productielandschap gemaakt, met grote gevolgen voor oorspronkelijke landschappelijke kwaliteiten en biodiversiteit. Natuurgebieden worden bedreigd door stikstof en CO₂ uitstoot. Bevolkingsgroei en groei van industrie vragen om meer bebouwingsruimte. Hoe dan?

Veel van de problemen waar we op dit moment mee kampen zijn het gevolg van systematische ontkenning van de ondergrond, de oorspronkelijke waterstructuren en bodemkwaliteiten. Zijn we in Nederland goed in, met trots. Maar nu ervaren we de gevolgen van deze systematische ontkenning.

We moeten naar een nieuw ontwikkelkader; een lange termijn ontwikkelvisie waarin de waterstructuren en de bodem- en natuurkwaliteiten leidend zijn voor toekomstige ontwikkelingen:

Van LIJDEND Landschap naar Landschap LEIDEND.

HET NIEUWE ONTWIKKELEN

Voor deze korte studie richten wij ons op het buitengebied van Twente. De Twentse regio heeft bijzondere kwaliteiten die goed in samenhang bekeken kunnen worden. Dit geldt voor het 'daily urban system' (wonen, werken en verkeer), maar geldt ook voor het landschap. Vooral de ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en als gevolg hiervan de natuurlijke waterstructuren maken van Twente een interessant studiegebied, dat model kan staan voor andere samenhangende landschapsregio's.

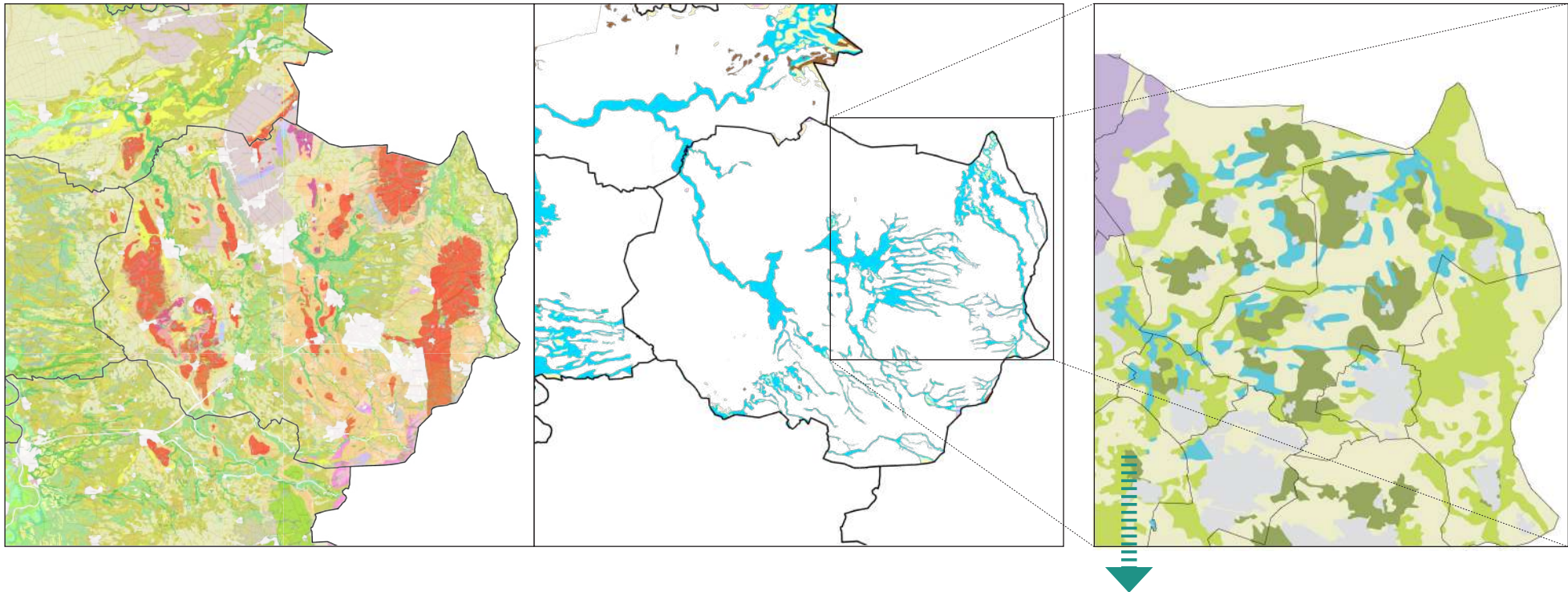
Het landschap is een gevolg van de optelling van klimaat, bodem en waterstructuren. Om tot een omkering te komen van de systematische ontkenning van de ondergrond en alle gevolgen van dien, moet een visie gevormd worden over de omgang met het landschap, de waterstructuren en de bodem. We hebben weinig invloed op aanwezige grond- en bodemsoorten. Wel kunnen we de ontstaansgeschiedenis hier beter van begrijpen. Waterstructuren kunnen we herstellen, verbeteren en optimaliseren zodat water beter vastgehouden wordt waar nodig en geborgen wordt waar mogelijk. Daarnaast zijn in het buitengebied van Twente een aantal typische landschapsoorten aanwezig, ieder met specifieke kwaliteiten. Het nieuwe ontwikkelen van het buitengebied begint met het begrijpen van deze landschappen, koesteren en beschermen waar nodig, maar ook herstructureren waar dit kan.

Niet de gemeentegrenzen als basis nemen voor gebiedsgerichte ontwikkelingen, maar de verschillende landschappen moeten de basis vormen voor ontwikkelingen, op korte- en op lange termijn. Alleen zo kunnen we kwaliteiten behouden, problemen voorkomen en adequaat groei faciliteren ook als ten gevolge van de zeespiegelstijging de woningbouwproductie voor Twente verandert van 40.000 tot 2050 naar 400.000 in 2100 ☺.

BODEM

+ WATER

= LANDSCHAP

LANDSCHAP leidend

in de programmering en de ontwikkeling van het buitengebied

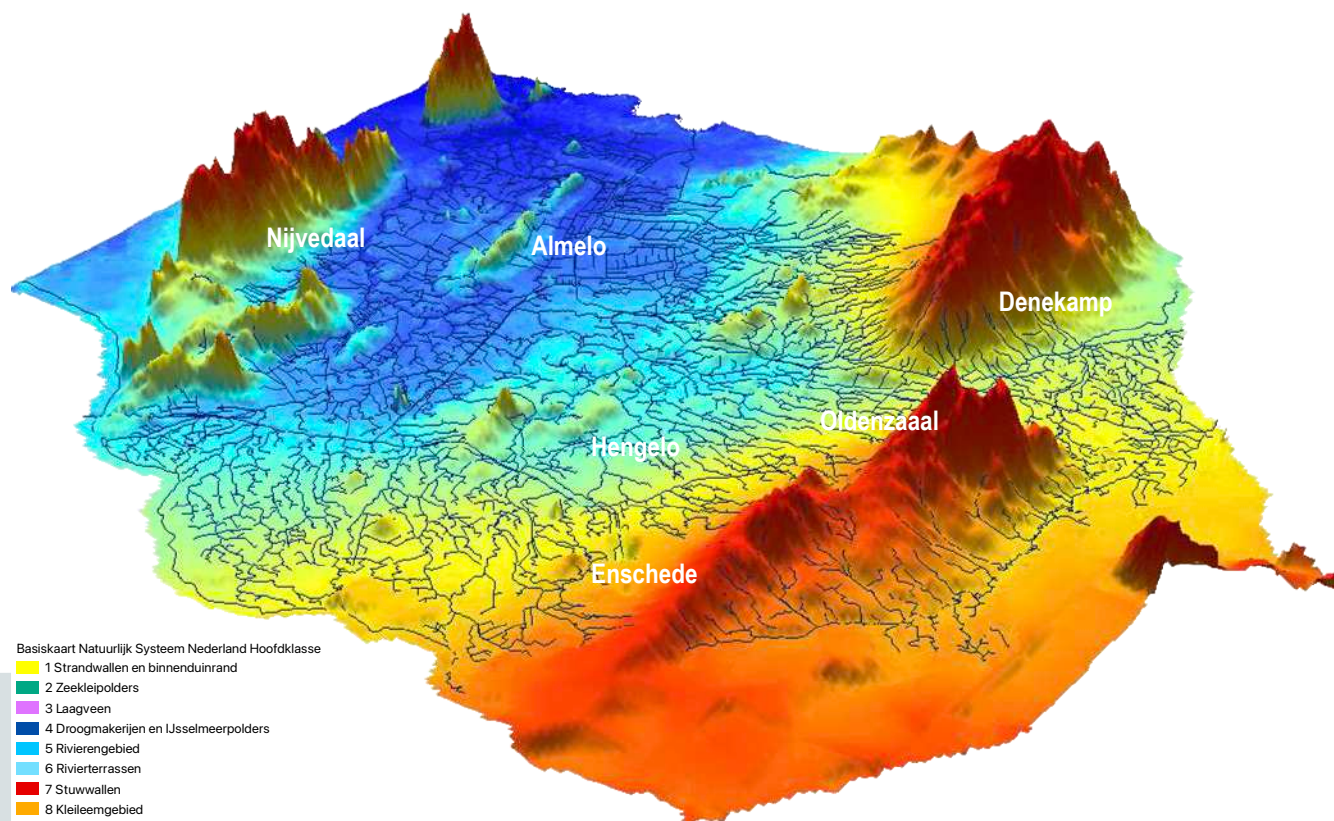
WATERVISIE TWENTE

De Twentse regio bestaat uit een unieke combinatie van dorpen en steden, agrarisch gebied, natuur en cultuurhistorie. Tijdens de voorlaatste ijstijd breidde landijs zich in verschillende fasen tot over Nederland en Twente uit. Ijslobben drukten de bevroren bodemlagen zijdelings op tot heuvels: de stuwwallen. Hier en daar werden zandruggen gevormd. Deze geomorfologische ontstaansgeschiedenis heeft vervolgens geleid tot een specifieke waterstructuur met hoge delen in het oosten, een typisch middengebied en lage delen in het westen.

Door landbouw en stedelijke ontwikkelingen is de natuurlijke waterstructuur verstoord met alle problemen van dien. Op dit moment wordt er zowel in stedelijke gebieden als in het buitengebied al veel gedaan om waterstructuren te herstellen.

Nodig is echter een gedragen, integrale watervisie op regionaal niveau. Deze visie biedt een lange termijn ontwikkelkader. Geen vooropgesteld plan maar een visie die geleidelijk gerealiseerd kan worden en kan worden bijgesteld waar en wanneer nodig. In onze optiek is dit het juiste schaalniveau om de waterstructuur te begrijpen en te herstellen. Bovendien geeft deze visie identiteit aan de steden aan dorpen die gebaseerd is op geomorfologie.

Bij de ontwikkeling van het buitengebied moet deze visie omarmd worden, zodat bij iedere ontwikkeling gebiedseigen maatregelen meegenomen kunnen worden, op lange termijn de natuurlijke waterstructuur wordt hersteld en de bijbehorende kansen worden benut: we moeten op regionaal niveau van **HERSTRUCTURERING** naar **HYDROSTRUCTURERING**

INFILTREREN EN ONTSPRINGEN

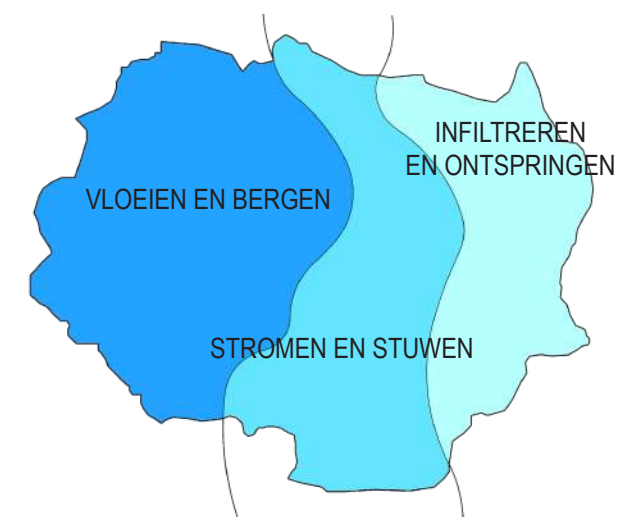
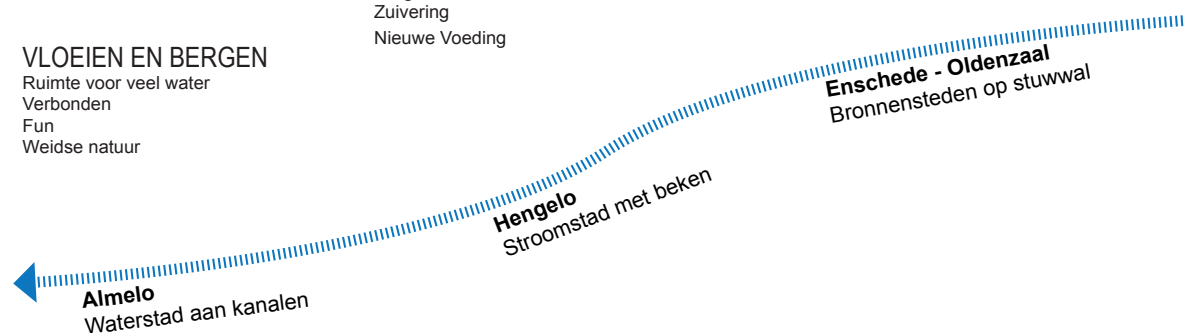
Langzaam systeem van kleine hoeveelheden
Ontdekken
Schoon en zuiver
Water vasthouden

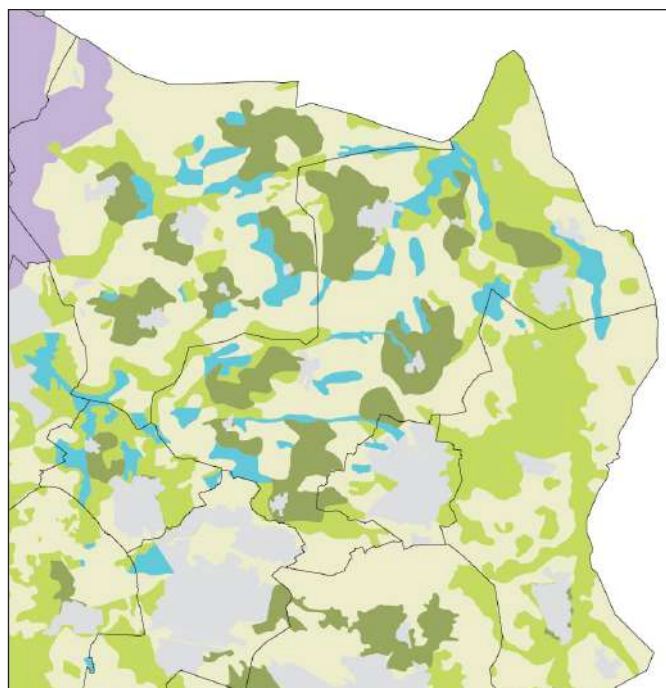
STROMEN EN STUWEN

Reguleren
Beweging en dynamiek
Hergebruik
Zuivering
Nieuwe Voeding

VLOEIEN EN BERGEN

Ruimte voor veel water
Verbonden
Fun
Weidse natuur

Landschapstypen

- Essenlandschap
- Kampenlandschap
- Maten en flieren
- Jonge heide- en broekontginningen
- Veenontginningen
- Steden en dorpen

bron: Atlas van Overijssel

LANDSCHAPVISIE TWENTE

In Twente een 6-tal dominante landschapstypes aanwezig. Voor deze studie richten wij ons op 4 van deze landschapstypen. Het Essenlandschap en Kampenlandschap zijn nauw verweven met elkaar en vormen elkaars contramale. Alszodanig zijn er 3 helder te onderscheiden landschapstypes met eigen ontwikkelmogelijkheden.

Willen we het landschap leidend maken bij toekomstige ontwikkelingen moet niet alleen naar waterstructuren gekeken worden maar ook naar de aanwezige landschapstypen.

Het Maten- en Flierenlandschap is vooral belangrijk als ecologische hoofdstructuur en moeten we geen interventies willen. Het Essen- en Kampenlandschap, voor vele het karakteristieke Twentse landschap, biedt al meer ontwikkelmogelijkheden. Vooral de flanken zijn ontwikkelkansen, voorzover de openheid van de es in het centrum geborgd blijft.

Waar echte kansen liggen voor een uniek nieuw landschap zijn de Jonge Heide- en Broekontginningen. Met oog voor de watervisie voor heel Twente zouden deze gebieden ontwikkeld kunnen worden tot een nieuw Twents Buurtlandschap met een groot laadvermogen en met behoud van de voor Twente zo karakteristieke natuur- en recreatiekwaliteiten.

ESSEN- EN KAMPENLANDSCHAP

Ondergrond: stuwwallen en dekzandgronden
 Ontstaan: vanaf ± 400 na Chr
 Structuur: organisch, spinragstructuur
 Nederzettingen: Esdorpen: kern-, flanken kransesdorpen
 Schaal erven: grote erven, met grote volumes en zware beplantingen
 Beplantingen: eiken, houtwallen

Ontwikkelingsmogelijkheden:

- Ruimte voor natuurontwikkeling en verbreding landbouw
- Ruimte voor recreatie (nieuwe economie)
- Mogelijkheid tot kleine interventies

MATEN- EN FLIERENLANDSCHAP

Ondergrond: dekzandlaagtes
 Ontstaan: vanaf ± 400
 Structuur: onregelmatige blokverkeveling, soms in strokenverkeveling
 Nederzettingen: vrijwel geen, het landschap is verbonden met de essen
 Schaal erven: nvt
 Beplantingen: bomensingels op de perceelscheidingen

Ontwikkelingsmogelijkheden:

- Natuurontwikkeling en duurzaam waterbeheer
- Behoud landschappelijke- en natuurwaarden
- Geen interventies
- Lage dynamiek

JONGE HEIDE- EN BROEKONTGINNING

Ondergrond: dekzandvlaktes
 Ontstaan: vanaf ± 1820
 Structuur: planmatig, rechtlijnig
 Nederzettingen: koloniedorpen, daarna alleen verspreide erven langs de ontginningswegen, enkel nieuw wegdorp
 Schaal erven: van oorsprong vaak kleine erven met carré van erfbeplanting
 Beplantingen: lanen, bosjes vaak met heiderelicten

Ontwikkelingsmogelijkheden:

- Kansen voor een uniek nieuw landschap
- Mix van functies mogelijk: wonen, werken en ondernemen
- Vrijheid: vraaggericht bouwen
- Wonen en landschap combineren
- Nieuwe buurtschappen en erven
- Bouwen aan het landschap

ONTWERPAANZET BUURTLANDSCHAP

Ter afronding van deze studie hebben wij ons een fictieve opgave gesteld om de methodische aanpak en de kansen voor het buitengebied te illustreren.

Stel we hebben te maken met vrijkomende agrarische bebouwing. De strenge stikstof regels, maar ook de afwezigheid van een opvolger maken dat een boerenbedrijf wil ophouden.

Het boeren erf en de bijbehorende gronden komen vrij voor herstructurering.

De eerste stap bij zo'n herstructurering is de bepaling van de ligging in de waterstructuur. Hieruit volgen wenselijke interventies.

In dit gekozen voorbeeld is de lokatie gesitueerd in het middengebied van Twente: Stroom en stuwen. De bijbehorende maatregelen behelzen: reguleren, hergebruik, zuivering en nieuwe voeding.

Vervolgens wordt gekeken naar de landschappelijke opgave. De locatie is gesitueerd in het Jonge Heide- en Broekontginningen landschap. Dit landschapstype is kansrijk voor het ontwikkelen van nieuwe woonvormen en nieuwe natuur. Dit biedt nieuwe economische kansen voor het stakende boerenbedrijf, maar biedt tevens kansen voor de ontwikkeling van nieuwe woon- en bebouwingsvormen, verbetering van bestaande waterstructuren en de realisatie van nieuwe natuur.

Hierbij wordt de bestaande situatie als een canvas gezien; een onaf schilderij dat op punten nog aangepast moet worden, maar wat als basis dient voor nieuwe ontwikkelingen.

Wat zou kunnen ontstaan is een nieuw buurtlandschap waar plaats is voor nieuwe woonvormen, voor nieuw landschapsgebruik en nieuw natuur. Water kan stromen en geborgen worden. Op deze manier ontstaat een landschap dat niet meer LUIDT, maar ontstaan ontwikkelingsmogelijkheden op basis van een LEIDEND landschap.

ONTWIKKELKANS
Vrijkomende agrarische bebouwing
inclusief bijbehorende gronden

WATEROPGAVE
Bepaling positie in regionaal watersysteem
Bepaling wenselijke aanpassingen in
aanwezige watersysteem

LANDSCHAPPELIJKE OPGAVE
Bepaling landschapstype en wenselijke
ontwikkelende natuur en bebouwing

JONGE HEIDE- EN BROEKONTGINNING

URBURAAL LKSVDD

TEAM:

SANDER TER HARMSEL
RADBOUD SECKEL
MARTIN HUISKES
RONALD OLTJOF
SANDRA VAN ARRAGON
RAVAND SULEIMAN

PETER BOELHOUWER

// *Ambitieuze plan. De aanname dat er een omvangrijke migratie naar het oosten ontstaat als het water stijgt is niet goed onderbouwd en is ook gezien de huidige inzichten niet nodig... Mooi is dat er een integrale ruimtelijke ontwikkeling wordt gepresenteerd waarbij slimme oplossingen worden gekozen.* **//**

MICHAËL VAN BUUREN

// *Een intensivering van woningbouw op de hoge gronden van Oost-Nederland is in Urburaal Wonen opgevat als een kans voor zowel sterke verdichting als verdunning. Een interessante gedachte die met een aantal slimme stedenbouwkundige principes aansluitend aan bestaande (infra)structuur is uitgewerkt. De relatie met de processen en mechanismen van de klimaatproblematiek in de hogere gronden is evenwel nog weinig uitgewerkt en daarmee de noodzaak / wens het principe van bodem en water stuurt.* **//**

NYNKE JUTTEN

// *'Het landschap zal veranderen en verstedelijken' en 'Op macro(streek), meso(buurt) en micro-niveau schaal': Interessante gedachte om een palet van woonsferen te ontwikkelen van traagst – tot – snelst. Ben dan wel benieuwd wat de 'capaciteit van Twente' kan worden wanneer het concept van de voorliggende driehoek locatie gekopieerd wordt.*

Kan de betekenis van de snelwegen veranderen wanneer het oosten de 'nieuwe randstad' wordt? Kunnen deze anders door het landschap niet veel meer transformeren (en degraderen) tot stadsboulevards? M.a.w. aanzetten tot interactie, ontmoeting, levendigheid... En wat kan dit betekenen voor het vormgeven van een nieuwe stadsrand als ontwerp opgave (identiteit)?

Ik ben trouwens wel benieuwd hoe het voorgestelde 'plattelandappartement' eruit ziet... **//**

URBURAAL WONEN

Aanleiding

De stijgende waterspiegel is een bedreiging voor het westen van Nederland. Er is een reële kans dat een groot deel van Nederland bij een paar meter stijging onder water lopen. Bij dit ontwerpidée gaan we er vanuit dat mensen naar het oosten migreren in verband met de stijgende waterspiegel. We gaan in op de vraag waar deze mensen gaan wonen en welke kansen we zien voor het buitengebied.

Worden de steden Enschede, Almelo en Hengelo samen een nieuwe metropool? Worden dorpen als Delden, Rijssen of Bornebroek de nieuwe steden? Worden buurtschappen als Azelo, Deldenerbroek of Oele de nieuwe dorpen?

Het landschap zal veranderen en verstedelijken. Het landschap zal transformeren door afname van het aantal boerenbedrijven, de lopende transformatie van de landbouw, bescherming van de natuur en intensivering van recreatie in het buitengebied.

De toestroom van mensen zal niet langer voornamelijk bestaan uit welgestelde inwoners die azen op vrijgekomen woonboerderijen in het buitengebied. Het zal een diverse groep zijn met veel verschillende wensen en behoeften uiteenlopend tussen "snel (urbaan) en traag (ruraal) wonen". Dit vraagt om een diverse en adaptieve leefruimte voor mensen.

Om aan deze vraag te kunnen beantwoorden zullen nieuwe en bestaande woonvormen een integraal onderdeel uit gaan maken van het buitengebied.

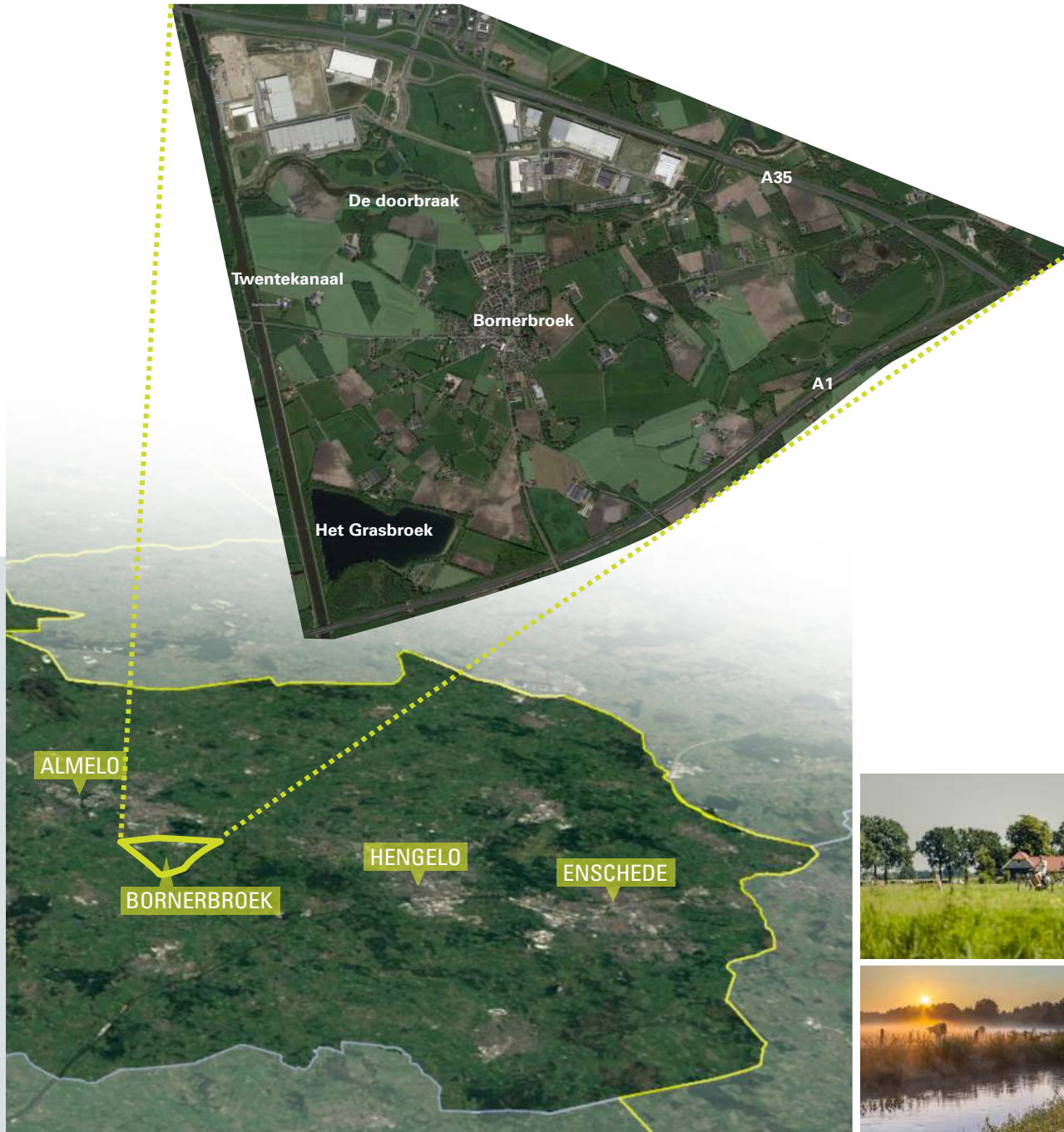
Doelstelling

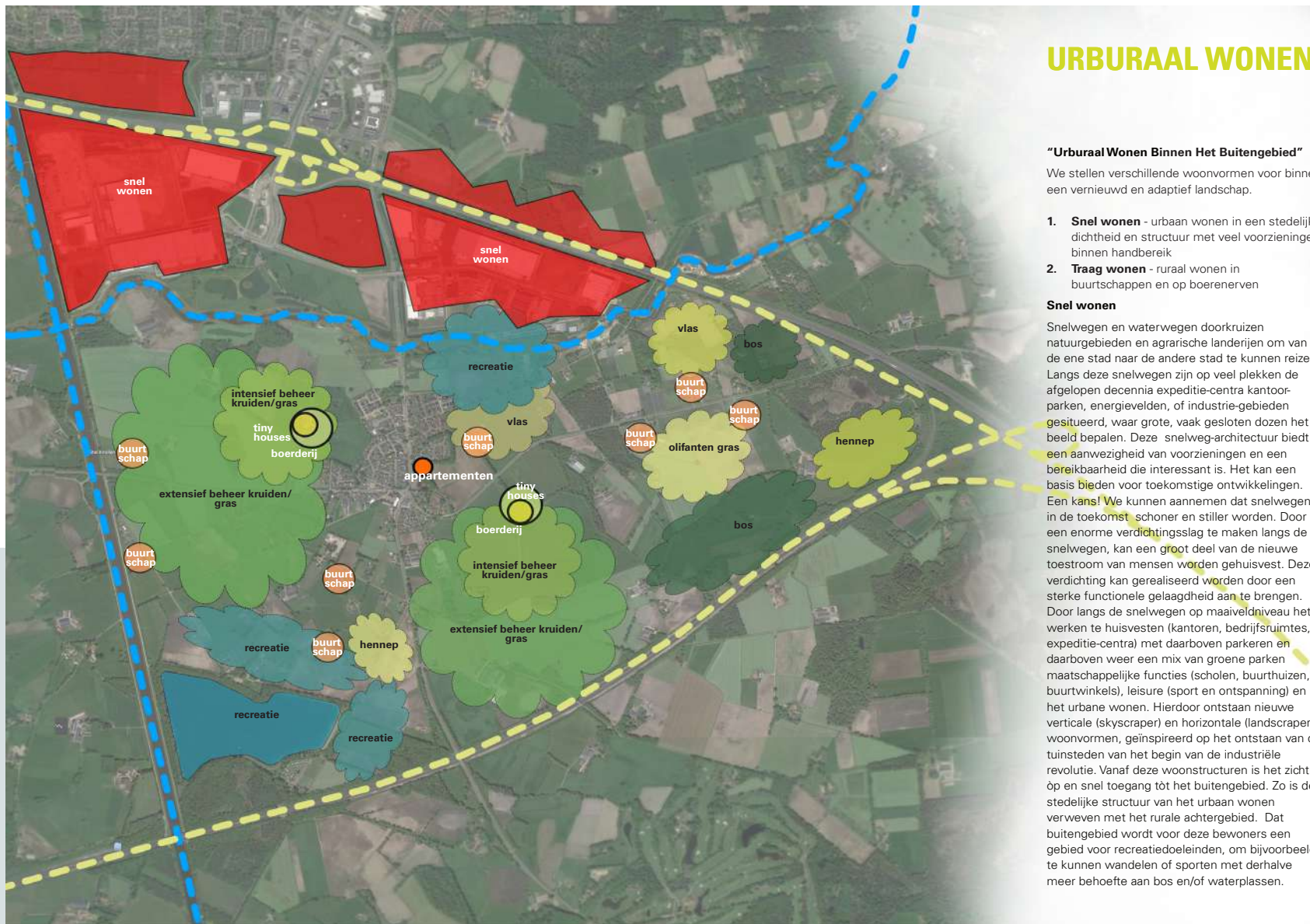
Wij zijn op zoek gegaan naar hoe we de verschillende woonvormen kunnen combineren en reguleren in het buitengebied, door op macro- (streek), meso- (buurt) en microniveau (erf) structuren en richtlijnen te bedenken, die de waarde van het bestaande landschap respecteren en waar mogelijk zelfs versterken. Denk daarbij aan het versterken van de biodiversiteit, waterretentie, energieopwekking, etc.

De bestaande structuren en de ligging daarvan zijn van geografische en historische oorsprong, die hun grondslag soms al honderden jaren geleden gekregen hebben. De ontwikkeling van dorpen en steden zijn ontstaan op strategische plekken. Denk aan kruispunten van handelsroutes, langs waterwegen en op hoger gelegen gebieden in het landschap. Deze bestaande infrastructuur respecteren is een logische keus om als uitgangspunt te nemen.

Locatie

Als locatie hebben wij gekozen voor het buitengebied in Twente nabij Bornebroek. Dit gebied is omsloten door de A35, de A1 en het Twentekanaal. Een interessante driehoek, die veel aspecten van het buitengebied kent: een knooppunt van snelwegen en waterwegen, een dorp, een industriegebied, boerderijen met bijbehorende weilanden en landbouwgebieden, bossen, een waterretentiegebied en een recreatieplas.

URBURAAL WONEN

“Urburaal Wonen Binnen Het Buitengebied”

We stellen verschillende woonvormen voor binnen een vernieuwd en adaptief landschap.

1. **Snel wonen** - urbaan wonen in een stedelijke dichtheid en structuur met veel voorzieningen binnen handbereik
2. **Traag wonen** - ruraal wonen in buurtschappen en op boerenerven

Snel wonen

Snelwegen en waterwegen doorkruisen natuurgebieden en agrarische landerijen om van de ene stad naar de andere stad te kunnen reizen. Langs deze snelwegen zijn op veel plekken de afgelopen decennia expeditie-centra kantoorparken, energievelden, of industrie-gebieden gesitueerd, waar grote, vaak gesloten dozen het beeld bepalen. Deze snelweg-architectuur biedt een aanwezigheid van voorzieningen en een bereikbaarheid die interessant is. Het kan een basis bieden voor toekomstige ontwikkelingen. Een kans! We kunnen aannemen dat snelwegen in de toekomst schoner en stiller worden. Door een enorme verdichtingslag te maken langs de snelwegen, kan een groot deel van de nieuwe toestroom van mensen worden gehuisvest. Deze verdichting kan gerealiseerd worden door een sterke functionele gelaagdheid aan te brengen. Door langs de snelwegen op maaiveldniveau het werken te huisvesten (kantoren, bedrijfsruimtes, expeditie-centra) met daarboven parkeren en daarboven weer een mix van groene parken maatschappelijke functies (scholen, buurtthuizen, buurtwinkels), leisure (sport en ontspanning) en het urbane wonen. Hierdoor ontstaan nieuwe verticale (skyscraper) en horizontale (landscraper) woonvormen, geïnspireerd op het ontstaan van de tuinsteden van het begin van de industriële revolutie. Vanaf deze woonstructuren is het zicht op en snel toegang tot het buitengebied. Zo is de stedelijke structuur van het urbaan wonen verweven met het rurale achtergebied. Dat buitengebied wordt voor deze bewoners een gebied voor recreatiedoeleinden, om bijvoorbeeld te kunnen wandelen of sporten met derhalve meer behoefte aan bos en/of waterplassen.

Traag wonen

Tussen de verdichte woonstructuren aan de snelweg en de bestaande grote en kleine kernen ligt een groot deel van het buitengebied. Het landschap van het buitengebied wordt in sterke mate bepaald door de bedrijfsvoering van de aanwezige boeren. Het aantal boerenbedrijven zal in de toekomst sterk teruglopen. De agrarische sector zal een transformatie ondergaan waarbij veel boerenerven ruimte kunnen bieden voor nieuwe buurtschappen. De landerijen die vrij komen krijgen een andere vorm van bewerking. Sommige delen worden intensief beheerd en andere delen van het buitengebied worden meer vrijgelaten, waarbij slechts in geringe mate wordt ingegrepen in de natuur. De buurtschappen zijn betrokken bij het beheer van deze gebieden. Dit biedt kansen voor mensen die ruraal willen wonen en deze betrokkenheid omarmen, denk bijvoorbeeld aan woongemeenschappen met Tiny Houses.

“We stellen verschillende woonvormen voor binnen een vernieuwd en adaptief landschap.”

URBURAAL WONEN

skyscraper

skyscraper

Huidige situatie A35 tussen Almelo en Bornebroek

Uitbreiding grootschalige bedrijvigheid langs A35 tussen Almelo en Bornebroek

Intensivering & diversivering van bebouwing langs de A35 tussen Almelo en Bornebroek

De boer als landschapbeheerder

Tiny Houses op het boerenhof

Wonen in een buurtschap met nieuwe noabers

“Traag wonen is een woonvorm waarbij het leven met de natuur centraal staat. Het voornaamste tijdspad gaat over het seizoen. Met de natuur leven betekent leven met de seizoenen. De tijd van zaaien, oogsten en tot rust komen, het jaar is om.”

URBURAAL WONEN

Het boerenhof

De klimaatverandering en stikstofproblematiek vraagt om een verandering in de landbouw. Minder intensief en meer zorg voor de natuur. Door extensief beheer van de landbouwgrond en meer diversiteit is er meer biodiversiteit en is de bodemkwaliteit beter. Het raaisras vervangen door kruidenrijk gras levert een betere bodemkwaliteit op, waar ook het water beter in wordt vastgehouden, en zorgt voor biodiversiteit. Nieuwe vraag naar 'biobased' bouwmaterialen kan door de boeren verbouwd worden. Houtwallen toepassen en bloemenranden opnemen draagt bij aan meer biodiversiteit. De boer wordt de landschapbeheerder en zal door de overheid worden betaald. De producten verdienen een eerlijke prijs en worden in de winkel op het erf verkocht.

De combinatie van een boerderij met Tiny Houses levert een grote mate van zelfvoorziening op voor de nieuwe bewoners. Er is veel ruimte voor moestuinen, kippen en er zijn producten van de boerderij in de winkel voorhanden.

De bewoners van de Tiny Houses krijgen korting op hun erfpacht, als ze bijvoorbeeld helpen tijdens de oogsttijd, of meewerken de akkers, de moestuin en de boomgaard te onderhouden of deze producten in de boerderijwinkel te verkopen.

De buurtschap

Waar boeren bedrijven verdwijnen, of waar door herverdeling ruimte ontstaat, is plek voor nieuwe buurtgemeenschappen. Daar moet de rood-voor-rood-regeling worden losgelaten, en zal er meer

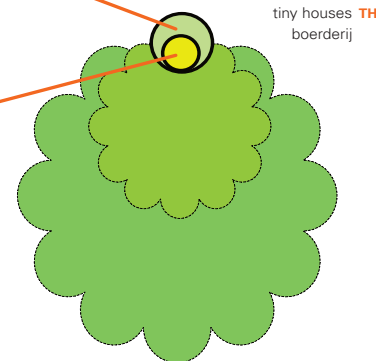
moeten worden gekeken wat goed en haalbaar is voor de waarde van het gebied. Deze buurtschappen kunnen samen een moestuin verbouwen, samen energie opwekken en het 'noaberschap' nieuw leven inblazen, zoals we tegenwoordig in de nieuwe knarrehofjes zien. Dit betekent dat deze mensen niet alleen in de natuur, maar vooral met de natuur moeten leven en daar hun bijdrage aan moeten leveren.

Overige woonmogelijkheden

We willen een oplossing bieden voor de vergrijzing. Ouderen blijven vaak lang wonen in veel te grote woningen, omdat er geen passend aanbod is, dat aansluit bij de behoefte van deze ouderen. Voor de ouderen denken we aan zogenaamde "plattelandappartementen" in of nabij de dorpskern. Zo komen gezinswoningen vrij voor jongeren uit het dorp of voor gezinnen uit het westen.

Ruimte voor nieuwe landschappelijke waarden

Als minder boerenland nodig zal zijn, ontstaat ruimte voor meer weidevelden (biodiversiteit), (productie-)bossen, waterplassen (evt. Als energiebuffers) en waterretentie. Door deze lagen van het buitengebied in te zetten ontstaan nieuwe landschappelijke waarden die elkaar versterken.

Voorbeelduitwerking van een 'zelfvoorzienend buurtschap'

URBURAAL WONEN

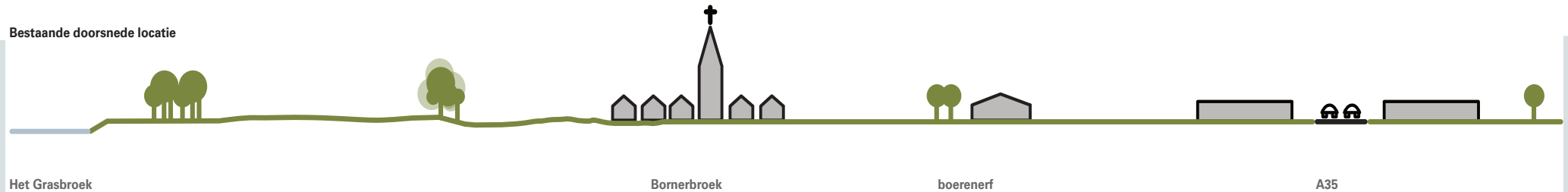

Resumé

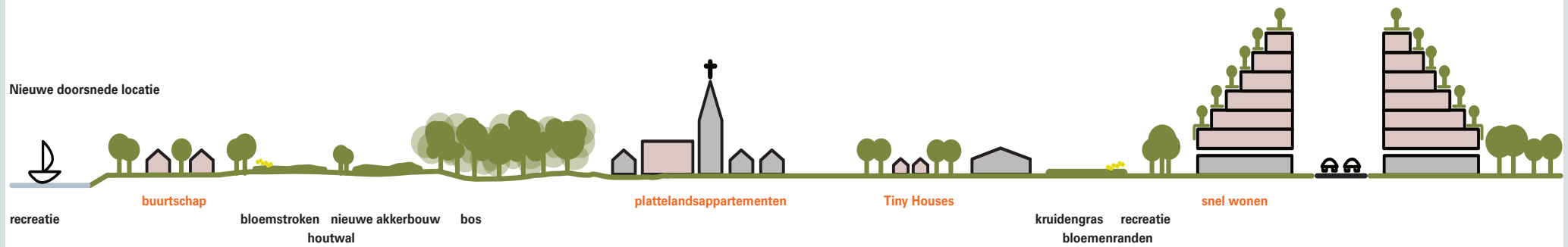
Wij gaan de stelling aan dat het buitengebied voldoende ruimte kan bieden aan nieuwe bewoners, als deze gestructureerd wordt ingepast, passend bij de wensen en behoeften van deze specifieke bewoners. Mogelijkheden zijn er van urbaan wonen aan de snelweg, het zogenoemde 'snel wonen', tot ruraal wonen in buurtschappen en op het boerenerf, ook wel 'traag wonen'. De ruimtes rondom de snelwegen zullen efficiënter worden gebruikt en

aantrekkelijker worden om te beleven. Het buitengebied zal zich transformeren van een productief landschap tot een meer (bio-)divers en natuurlijk landschap met meer ruimte voor ontspanning. In dit landschap is ruimte te vinden voor nieuwe kleine woonvormen die met respect voor het landschap en de natuur hun bestaansrecht zullen verwerven.

Bestaande doorsnede locatie

Nieuwe doorsnede locatie

TRAAGST

TRAGER

SNELLER

SNELST

DE WOONCOÖPERATIE LKSVDD

TEAM:

MARTIN HUISKES

PETER BOELHOUWER

// Voorstel sluit goed aan bij een aantal maatschappelijke ontwikkelingen en toegenomen vraag naar gemeenschappelijk wonen en leven. Mooi dat het versterken van sociale structuren en het effectief gebruik van grond worden gecombineerd. Ook goede aansluiting bij het Noaberschap uit het oosten.

De uitwerking in concreet plan maakt ook duidelijk dat het niet alleen om dromen gaat, maar dat de ideeën op een aantrekkelijke wijze zijn uit te voeren. Dit versterkt de mogelijkheden om deze nieuwe woonvormen in de praktijk te implementeren. Sluit ook bij de ontwikkeling van Eco gemeenschappen zoals in Boekel en Culemborg. Sterk is de keuze voor meervoudig ruimtegebruik, waardoor de ruimtelijke kwaliteit hoog is en het ruimtebeslag beperkt blijft. **//**

NYNKE JUTTEN

// 'in de stad vervreemdt men van elkaar': Daar ben ik het niet mee eens, jazeker wel op bepaalde plekken in steden, in bepaalde woonbuurten maar er zijn legio voorbeelden van woonbuurten die gericht zijn op het ontmoeten, zoals de Groninger hofjes of meer recent plan Little C in Rotterdam.

'vanuit wederkerigheid ontstaat gemeenschapszin': Dat is natuurlijk heel mooi. Noaberschap, door voor elkaar te zorgen kan je als gemeenschap ook onafhankelijker zijn. Wellicht zelfs autarkisch. Het voorliggend ontwerp toont haast een utopie, een droom. Hoog en droog, zelfvoorzienend wonen op de terp. Een modern 'boerenerf' of 'landgoed'. De vraag vind ik wel op welke schaal (aantal woningen) je deze typologie wilt inzetten? Wat is de dichtheid, 14 woningen op ?? hectare. Wie kan zich dit veroorloven? En wat is de relatie, het effect, de wederkerigheid met het omringende landschap of beter nog, het naastgelegen dorp? **//**

De Wooncoöperatie in het buitengebied

Ons land is ordenlijk opgedeeld in allerlei functies als wonen, werken, recreatie, water, veeteelt, kassen, akkerbouw, natuur, industrie, energie, mobiliteit, etc. Dit is keurig vastgelegd in onze bestemmingsplannen en wettelijke regels. Ogenschijnlijk goed geregeld dus. Maar in Nederland leven er veel mensen op een relatief klein gebied. En daarbij willen we ook nog eens van alles. Het is inmiddels wel duidelijk dat we tegen grenzen aanlopen. Tijd dus om te kijken waar we land effectiever kunnen inzetten. Het meest kostbare bezit dat we als maatschappij hebben is tenslotte het land. Dus als we veel willen op een klein gebied zullen we functies moeten combineren. Door het vinden van meerwaarde in het combineren van functies zal deze gelaagdheid elkaar versterken.

In de stad vervreemd men van elkaar. Ook hier is ogenschijnlijk alles goed geregeld en hebben we onze directe omgeving niet meer nodig om ons leven te kunnen leven. Voedsel komt uit de super, spullen bestellen we online, energie komt 'zomaar' uit het stopcontact en water 'zomaar' uit de kraan, als we langdurig zorg nodig hebben komt de thuiszorg en als we oud worden gaan we naar een vaak voor ons vreemde omgeving om hier met vreemde mensen de laatste levensfase in te gaan. In de buurt in de stedelijke omgeving is er dus nagenoeg geen onderlinge afhankelijkheid meer. En juist deze afhankelijkheid zorgt voor binding en sociale structuren. Door vanuit wederkerigheid te leven ontstaat er meer gemeenschapszin. In het buitengebied is dit nog heel gewoon. Het Noaberschap noemen we dat. Hoe kunnen we dit noaberschap nu implementeren in de nieuwe ontwikkelingen van het buitengebied.

Deze beide idealen, het versterken van sociale structuren en het effectiever gebruik van grond kun je vormgeven in een wooncoöperatie. Je kunt samen je woonideaal realiseren, vormgeven, inrichten, besturen en beheren. Een ontwikkeling van diverse woongemeenschappen met respect voor milieu, maatschappij en de mens. En dan ook in die volgorde.

Een concept van een dergelijk ideaal is hier geschetst.

Martin Huiskes | Architect & Partner LKSVDD architecten

1. Ontsluiting

De ontsluiting is gelegen aan een bestaande doorgaande weg

2. Bushalte

Het openbaar vervoer is altijd dichtbij

3. Deelmobiliteit

Deel- en diensteneconomie zijn onderdeel van de circulaire economie 2050

Elektrische deel fietsen, scooters en steppen.

Elektrische deelauto's zijn de batterij voor stroom in de avond

4. Scheiden van afval

Door het gezamenlijk scheiden van reststromen kan de waarde beter worden bepaald

5. Warmte Kracht Koppeling en een biovergister

Indien er voldoende reststromen zijn kan hier energie uit worden gehaald (warmte en gas) en compost van worden gemaakt

6. Windenergie

Niet de meest kostenefficiënte investering, maar wel een goede backup als er weinig zon is

7. Schaapskooi, kassen + moestuin

De schapen staan 's avonds in de kooi. De kassen samen met de moestuin zorgen voor een deel van de voedselvoorziening voor de gemeenschap. Ook de kas kan middels Warmte Koude Opslag een bijdrage leveren aan energie.

8. Bomen voor schaduw

Voor de grote glasruimte van de woningen staan bomen die schaduw geven in de zomer maar de zon doorlaten in de winter. Dit zorgt voor verkoeling, brengt groenplezier en zorgt voor verrijking van de biodiversiteit.

9. Fruitbomen

Op het hele mandelige terrein staan verschillende vruchtdragende bomen.

Dit is voedsel dier en mens.

10. Woontypologieën

Verschiedende woontypologieën en daarmee de huisvesting van verschillende sociale klassen versterken de sociale binding.

11. Terp + wadi

Door het wonen op een terp te plaatsen zal bij extreme regenbuien het gebied voldoende droog blijven. Langs de randen van de terp kan het water in een wadi worden opgevangen

12. Schapen

Kleinvee zoals kippen, ganzen en schapen zorgen voor een deel van het onderhoud van het landelijke gebied. Daarbij is er een toekomstigheid van dierlijke voedselproducten zoals eieren, melk, wol, etc.

13. Helofytenvijver

Het zwart water is gekoppeld aan de helofytenvijver waarbij rietakkers het water zuiveren.

14. Groendaken

Op alle dakvlakken waar geen energiewinning mogelijk is kan een groendak worden gemaakt. Goed voor de biodiversiteit en behoud van het dak.

15. Schoorsteen

De installatie van de woningen is zeer efficiënt en vanuit de passiefhuis gedachte (nZeb berekening) opgezet. Bij extreme weersomstandigheden kan bijstook middels een pelletkachel of spekteenkachel nodig zijn

16. PV panelen en zonnecollectoren

Middels omzetting van de energie van de zon in elektriciteit of warm water kan de gebouwgebonden en huishoudelijk benodigde energie worden opgewekt i.c.m. batterijen (auto's) en sporadisch bijstoken.

17. Voedselbos

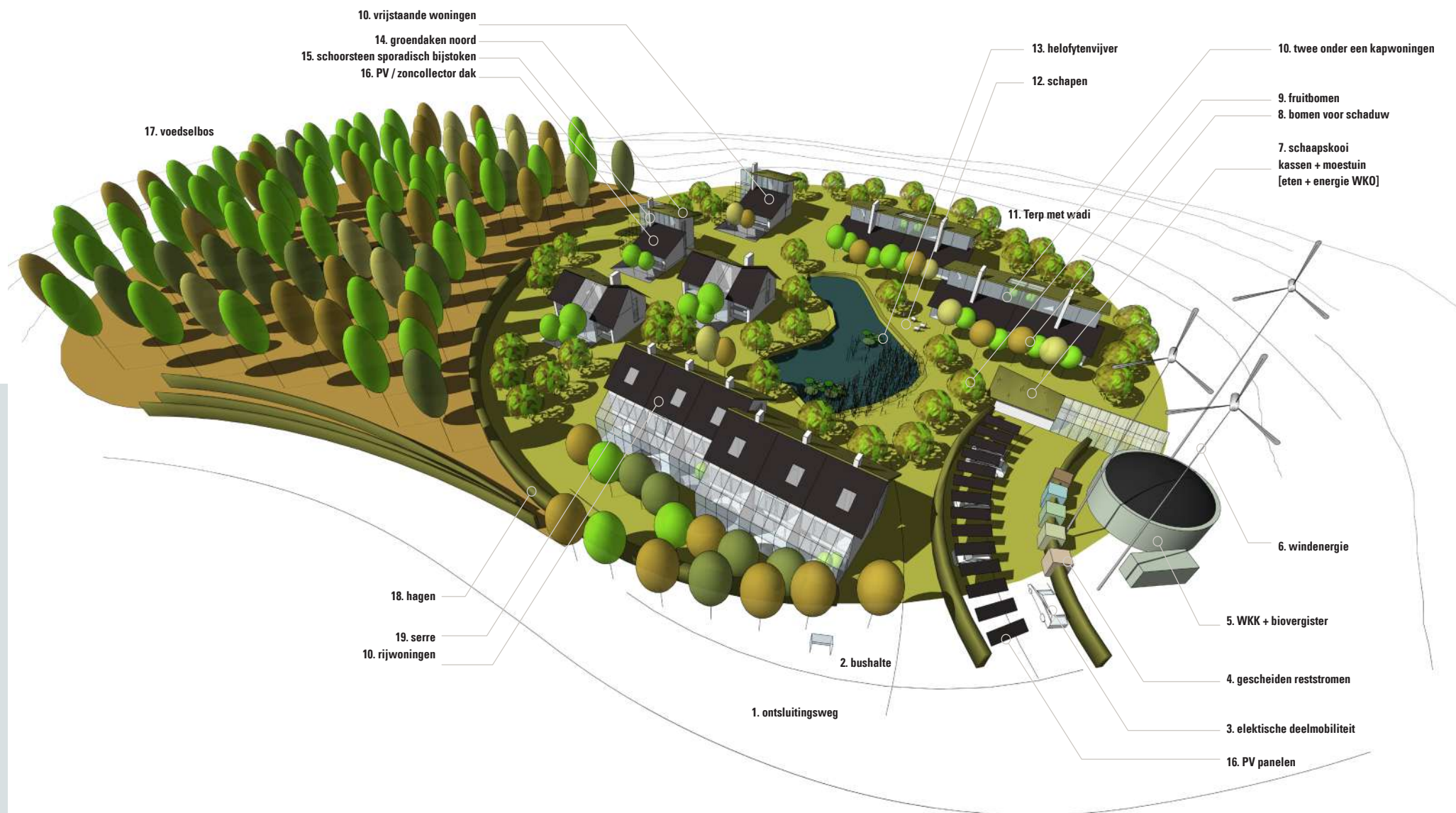
Een voedselbos van tenminste 5000m² zorgt voor voedsel voor dier en mens, voor natuur- en educatieve waarde, voor verkoeling en is beter bestand tegen extreme weersomstandigheden.

18. Hagen

Hagen en de vruchten zijn van grote waarde voor dieren zoals voedsel, schuil- en broedplek, en ook nestmateriaal.

19. Serre

De serre is een fijne plek om te zijn in de tussenseizoenen en is een warmte- en koude buffer. Daarnaast zorgt een serre en grote glasruimte (met zonwering) voor passieve zonne-energie.

BUITENGEWOON(D)

opZoom architecten

TEAM:

JOHAN BLOKLAND
ALISSA LOS
DOROTA ANKOWSKA

opZOOM

PETER BOELHOUWER

// Interessant dat een aantal huidige paradigma's in de RO en stedenbouw ter discussie worden gesteld. Zo worden onaantastbare natuurgebieden als de Veluwe en het verdichten van steden ter discussie gesteld.

Verfrissend is ook dat in de discussie weggemoffelde inzichten zoals de wens van veel huishoudens om in suburbane en landelijke woonmilieus centraal worden gesteld. De lagenbenadering biedt een verfrissende nieuw kijk op de inrichting van onze ruimte. **//**

MICHAËL VAN BUUREN

// Het voorstel schetst een interessant perspectief, waarbij herstel van natuurlijke processen en kwaliteiten en het verkleinen van de "voetafdruk" van nieuwe woonlocaties hand in hand gaan. Het principe van 'water en bodem stuurt' blijft grotendeels beperkt tot de plaatskeuze van nieuwe woonmilieus. De situering en vorm van de nieuwe woongebouwen te midden van uitgestrekte heidevelden geeft zeer aantrekkelijke beelden. Natuurlijk blijven er vragen over de materialisatie van de gebouwen, de bereikbaarheid en natuurlijk het (duurzame) beheer van die prachtige heideterreinen. Maar ik zou graag in een van die gebouwen wonen... **//**

NL 2100

- legenda**
- Transport rivier
 - Alvoer rivier
 - Industrie gebied
 - Natte natuur gebieden
 - Polders
 - Duin gordel
 - Landsgrens
 - Hoogte kaart
 - Economische cluster
 - Industriële cluster
 - Bestaand woongebied
 - Nieuw woongebied
 - Energieproductie
 - Energie buisloop
 - Super infrastructuur

Kaart NL 2100 van Planbureau voor de Leefomgeving met daarop geprojecteerd de Veluwe bossen en onze fictieve locatie

fictieve locatie

Buiten wordt binnen

Het stijgende water zal de komende eeuw zorgen voor een geleidelijke maar ingrijpende transformatie van Nederland: de hoger gelegen gebieden worden voor mens en dier 'natuurlijk' aantrekkelijk om zich te vestigen. Wat ooit in de periferie lag, komt centraal te liggen. Het buitengebied wordt het nieuwe binnen.

De huidige polarisatie tussen west en oost, tussen stad en platteland, tussen het verstedelijkte westen en het landelijke 'groene' oosten, gaat verdwijnen. Het wordt de natte westelijke delta die extensiever bewoond zal worden versus een groene en intensiever bewoonde oostelijke regio.

Zijn we in staat om deze transformatie positief te sturen? Kunnen we zorgen voor een ontwikkeling van het huidige buitengebied naar een centraal gelegen vestigingsgebied waar een inspirerend evenwicht is tussen mens en natuur? Waar de natuur weer een dagelijks onderdeel wordt van het leven. Rondom deze thesissen hebben we een vergezicht ontwikkeld.

Intensieve houtbouwerij

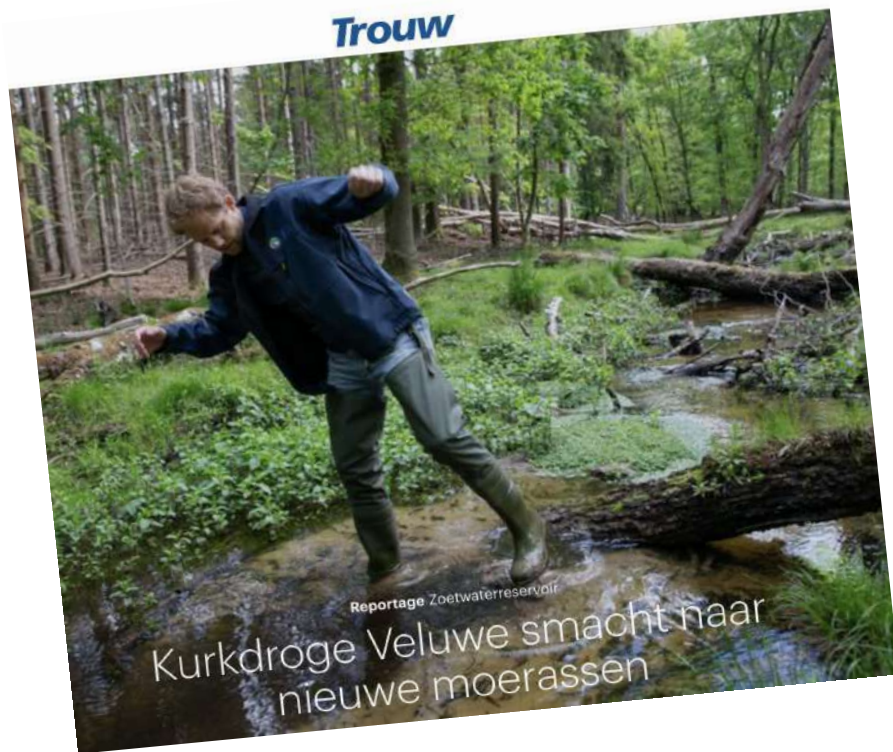
De voor de mijnbouw aangelegde intensieve productiebossen van naaldbomen hebben op de Veluwe geresulteerd in grote biologisch schrale gebieden. Kwetsbare gebieden met nagenoeg geen leven op en onder de grond. Het bijzondere is wel dat deze gebieden onderdeel zijn van onze robuuste natuurgebieden en daarmee een kwaliteitskeurmerk hebben verkregen waardoor ze gechargeerd gesproken onaantastbaar zijn geworden.

Verdroging

Naast de gespannen relatie met biodiversiteit zorgen deze enorme aantallen bomen voor een substantiële verlaging van de grondwaterstand. Samen met de langere drogere periodes en wateronttrekking voor industrie en drinkwater zorgt dit voor verdroging. De ooit woeste gronden van de Veluwe met minimale bebossing (19e eeuw) kende een hogere waterstand en ook meer vennen en beken.

Wonen buiten stedelijk gebied

Uit onderzoek van de TU Delft (WoON 2021) blijkt dat het verder inbreiden en intensiveren van de huidige steden niet strookt met de woonwensen. De wens om te wonen in het buitengebied is groter. Moeten we deze wens niet serieuzer nemen? En ligt onder deze wens ook niet het verlangen om dichterbij de natuur te leven? Een robuust duurzaam leven.

“Het systeem is labiel aan het worden”, zegt ook Maarten Veldhuis, adviseur bij waterschap Vallei en Veluwe. “Door de aanleg van ontginningsbossen bovenop het Veluwemassief verdampen we veel meer water dan 150 jaar geleden. We onttrekken water voor drinkwater en industrie, er trekt veel Veluws grondwater naar Flevoland dat wordt uitgepompt en er stroomt veel water weg op de flanken van de Veluwe door sloten, kanalen, drainagemiddelen. Daar kunnen we kleinschalige maatregelen voor nemen, zoals het plaatsen van stuwen, maar eigenlijk moet het hele systeem om.”

Meer dan duizend graven op Veluwe en Heuvelrug ontdekt

Op de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug zijn de afgelopen jaren meer dan duizend grafheuvels, graven uit de prehistorie, ontdekt. Morgen worden de onderzoeksresultaten gepresenteerd in Apeldoorn.

Stephen Friedrichs
Arnhem

Aan het onderzoek naar de grafheuvels deden zo'n 6500 burgerwetenschappers mee. Dat zijn 'gewone' burgers die mochten meespeuren naar zulke graven. Dat deden ze onder begeleiding van studenten van de Universiteit van Leiden en een team van archeologen.

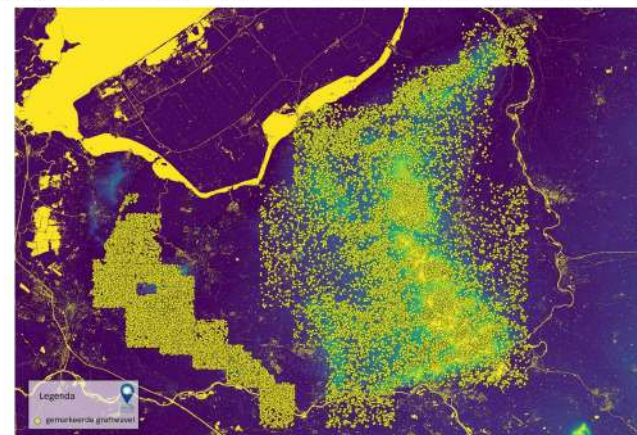
Volgens Eva Kaptijn, archeoloog bij Erfgoed Gelderland, pakte de inzet van burgerwetenschappers goed uit. „Zonder hun hulp hadden wij archeologen misschien wel tien jaar nodig gehad om tot dit zelfde resultaat te komen.”

De gevonden graven dateren uit

de periode van 2800 tot 500 voor Christus. Grafheuvels zijn overigens geen zeldzaamheid op de Veluwe, zo werden vier jaar geleden met behulp van dronebeelden al enkele honderden oude graven ontdekt.

Ook nu hebben de onderzoekers en de burgerwetenschappers nauwgezet online hoogtekarten doorgespit. Aan de hand van die bevindingen volgde het veldwerk, waarbij de onderzoekers met grondboringen controleerden of er daadwerkelijk ook grafheuvels aanwezig waren.

Al met al een uniek onderzoek, zegt ook Quentin Bourgeois, universitair hoofddocent aan Universiteit Leiden. „De deelname van zoveel vrijwilligers heeft een ongekende hoeveelheid nieuwe data opgeleverd en onze kijk op de prehistorie ingrijpend veranderd. Op de Veluwe en Utrechtse Heuvelrug blijken veel meer mensen te hebben gewoond dan we dachten.”

Totaal aantal gemarkeerde grafheuvels op de Utrechtse Heuvelrug en de Veluwe – Afb: Erfgoed Gezocht

Gezicht op Arnhem, Jan van Goyen (1640)

Buitengewoon(d)

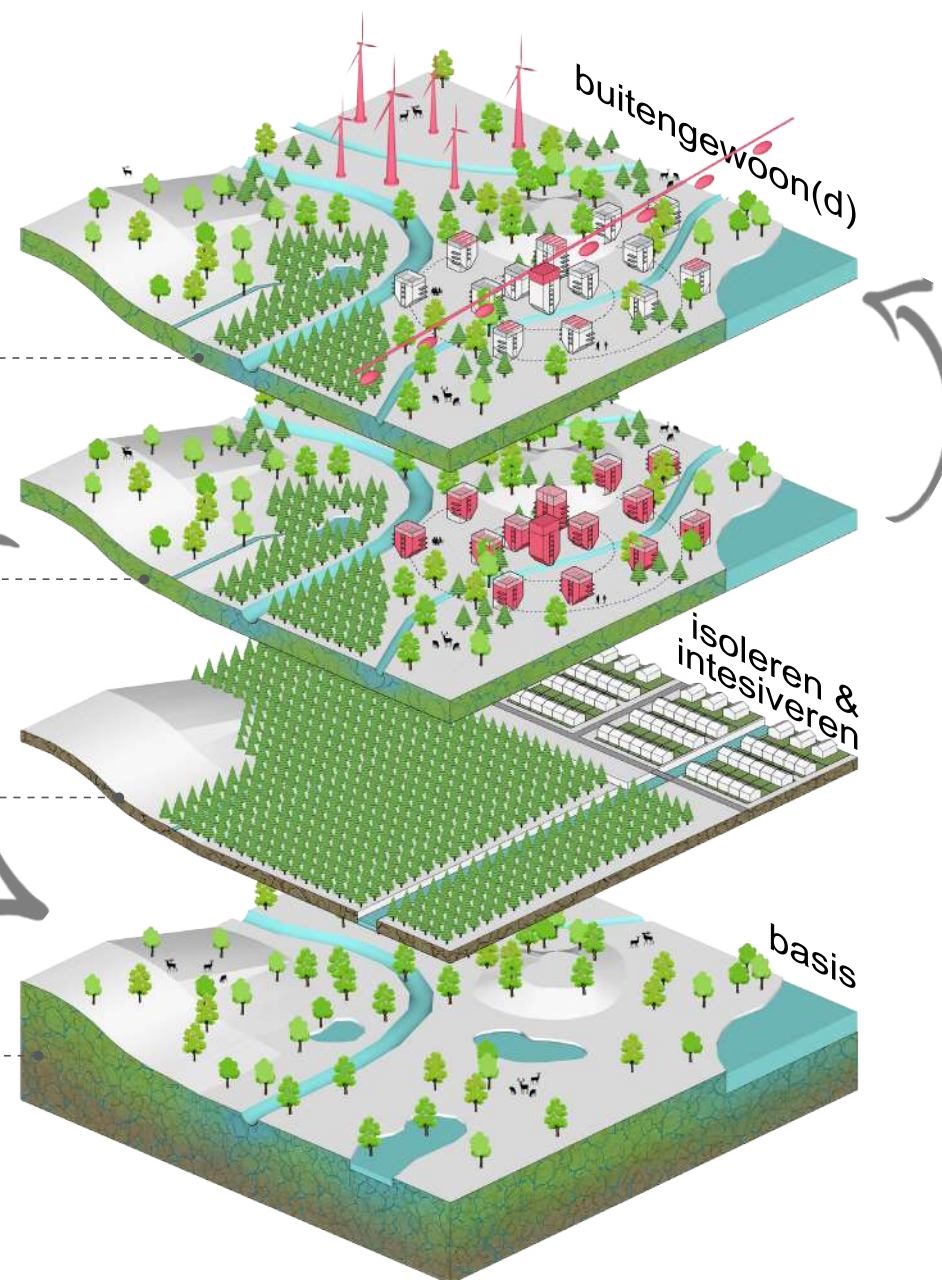
Het gevarieerde landschap van voor de 20e eeuw heeft plaatsgemaakt voor een geïntensiveerd productielandschap met een afname van biodiversiteit. Om mens en natuur duurzaam te laten samenleven moeten we eerst terug naar de basis: de ondergrond en het landschap.

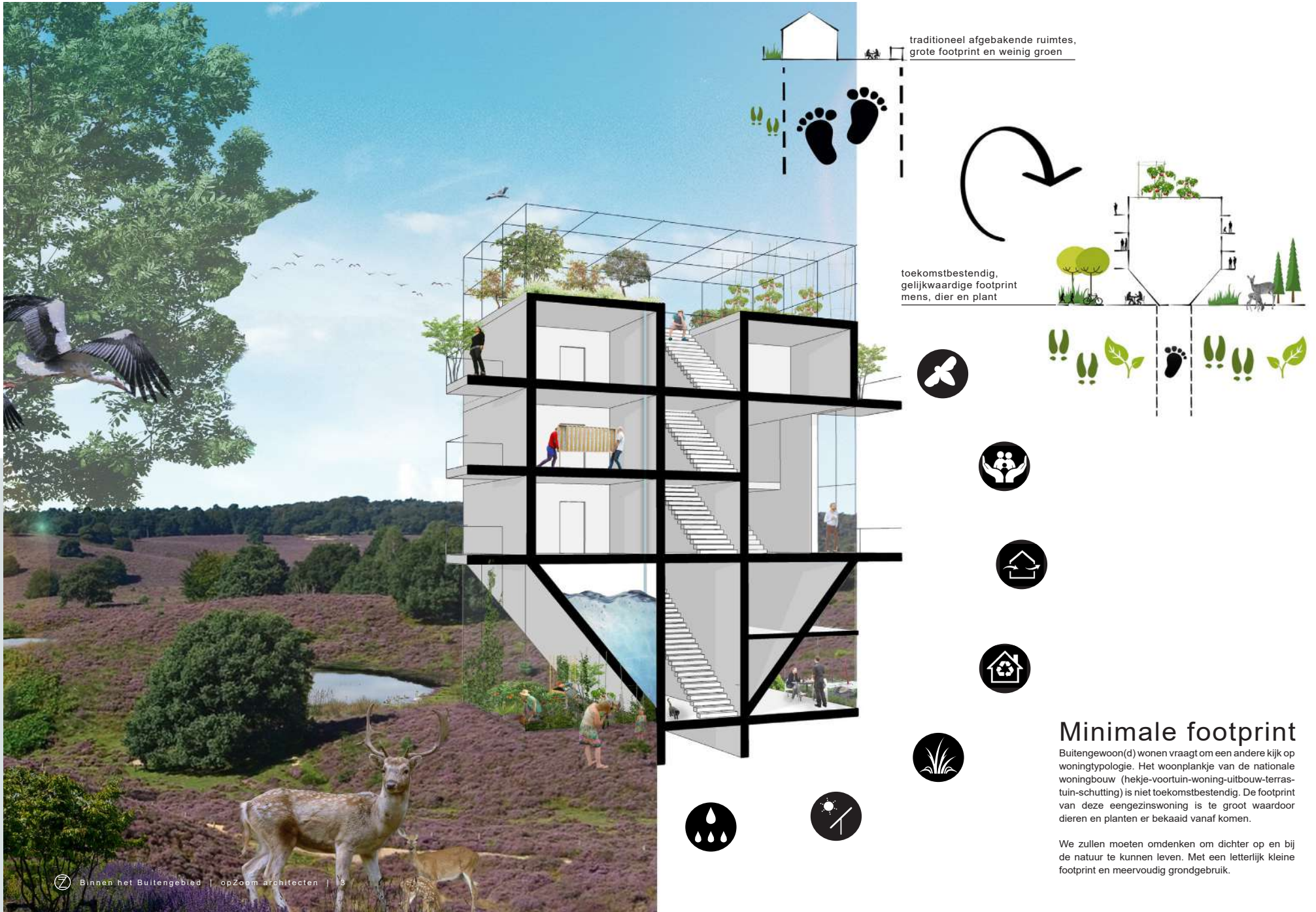
De ruimtelijke planning en de robuuste leefomgevingen worden benadrukt door de toegepaste technologie en het transport met oog voor een duurzame toekomst en het in stand houden van de kwaliteiten die de omgeving met zich meebrengt. Gezondheid voor mens, dier en natuur

De nieuwe ruimtelijke planning gaat uit van het hand in hand ontwikkelen van leef- en natuurgebieden. Terugpakken naar de groene basis zoals we deze eerder tegenkwamen. Robuuste leefomgevingen voor mens, dier en plant. Wonen, werken, verbouwen; dat doen we binnen het buitengebied

De typisch 20e-eeuwse manier van ruimtelijke planning met het opdelen in strikt gescheiden gebieden met eigen, los van de basis, functies die dan weer afzonderlijk worden geïntensiveerd, loopt vast en heeft geresulteerd in arme intensieve veeteelt en landbouw of oververhitte versteende steden. Dit isoleren en intensiveren heeft onze leefomgeving op afstand van de natuur gezet. De natuur is iets buiten onszelf.

Het glooiende 19e-eeuwse stuwwallandschap met de open beplanting, vennen en beken, is de basis. Deze rijke ondergrond creëert ruimte voor biodiversiteit en houdt verdroging en oververhitting tegen. Een duurzaam leven.

natuur

Het glooiende en open stuwwallandschap dient als basis voor de rest van dit plan. Het terugbrengen van rivieren, vennen, beken en passende bomen en beplanting van het landschap staat centraal. De natuur en de bebouwde omgeving trekken samen op, hand in hand.

voedselproductie

Lokaal voedsel verkleint de eco-footprint van de stad. In kassen op, onder of naast de woningen. Lokaal geproduceerd en seizoensgebonden.

energie en water

Duurzame energie door gebruik van wat het land te bieden heeft: water, zonlicht en wind. De passieve woningen worden voorzien van de middelen (zoals zonnepanelen en het opvangen van regenwater) om zichzelf van energie en schoon water te voorzien gedurende het hele jaar.

water

Nederland heeft een rijke geschiedenis met water, als vriend en als vijand. Zo is ons landschap gedurende de tijd veranderd en heeft de mens het pad van de rivieren beïnvloed. In Buitengewoon(d) wordt de basis weer zichtbaar. Hierdoor herstelt het ecosysteem zich, gaan we verdroging tegen en wordt de grondwaterstand weer een stabiele factor in het landschap.

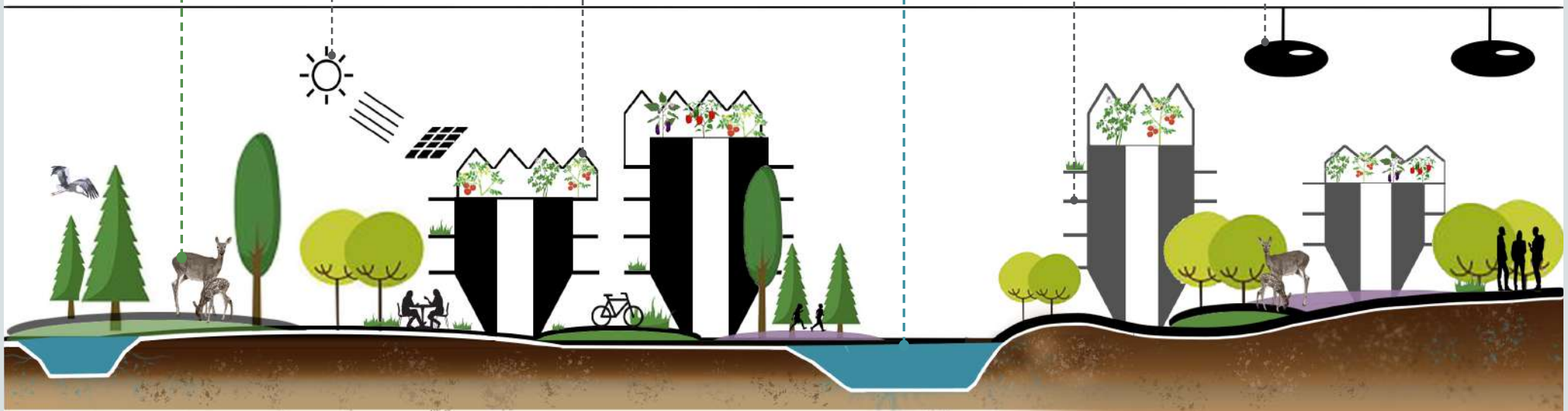
infrastructuur

Hoewel infrastructuur de laatste eeuwen het beeld van de steden heeft bepaald, gaat dat hier anders. Niet storende infrastructuur als een kabelbaan over de stad, brengt je naar het hart van deze vernieuwende plek. Hierdoor wordt de ruimte voor vergroening geoptimaliseerd.

leven

Gezond leven, wonen en werken; het gebeurt allemaal in Buitengewoon(d). Het mengen van functies stimuleert het vormen van sociale hubs en interactie. Het verkleinen van de woon-footprint en het vergroten van ruimte voor de natuur werkt als leidraad door het hele plan.

Buiten gewoon(d)

Binnen het Buitengebied | opZoom architecten

NATUURPRODUCERENDE WOONWIJK

OD 205

TEAM:

TEUN SCHUWER
PATRICK VAN SCHAIJK
BORIS BAKKER

od205
een ander perspectief

FRANCESCO VEENSTRA

// Erg positief over dit idee en ook over de uitwerking. Het lijkt eenvoudig en dat is ook zo. Het veronderstelt een andere verdeling van gronduitgifte in een gebied of de noodzakelijkheid tot gezamenlijk eigendom dat vervolgens lokaal kan worden onderhouden.

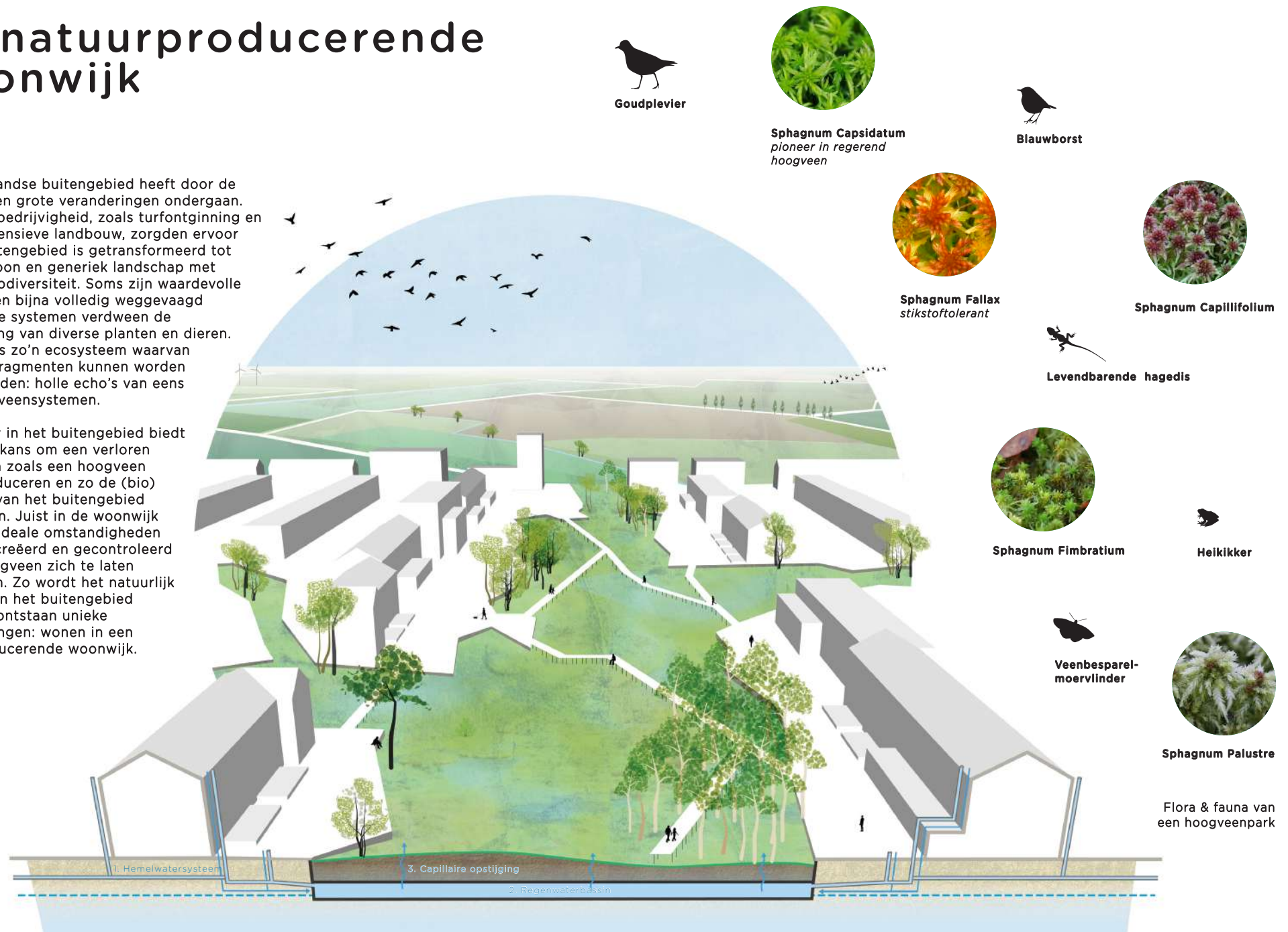
Het creëren van een natuurlijke 'natuurlijke' omstandigheid in een woonwijk zal de leefkwaliteit vergroten. Het zou mooi zijn verder te studeren op de impermeabele laag. Deze is bij voorkeur volledig natuurlijk en zo eenvoudig mogelijk. **//**

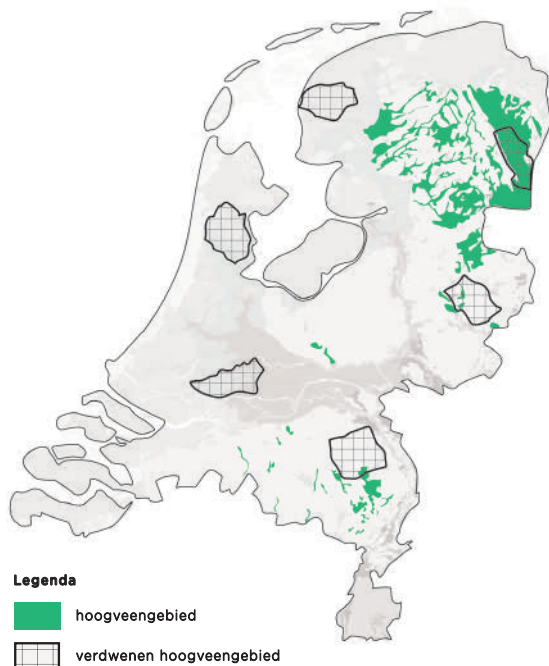

De natuurproducerende woonwijk

Het Nederlandse buitengebied heeft door de eeuwen heen grote veranderingen ondergaan. Menselijke bedrijvigheid, zoals turfontginning en later de intensieve landbouw, zorgden ervoor dat het buitengebied is getransformeerd tot een monotoon en generiek landschap met een lage biodiversiteit. Soms zijn waardevolle ecosystemen bijna volledig weggevaagd en met deze systemen verdwenen de leefomgeving van diverse planten en dieren. Hoogveen is zo'n ecosysteem waarvan enkel nog fragmenten kunnen worden teruggevonden: holle echo's van eens grote hoogveensystemen.

Nieuwbouw in het buitengebied biedt een unieke kans om een verloren ecosysteem zoals een hoogveen te herintroduceren en zo de (bio) diversiteit van het buitengebied te vergroten. Juist in de woonwijk kunnen de ideale omstandigheden worden gecreëerd en gecontroleerd om het hoogveen zich te laten ontwikkelen. Zo wordt het natuurlijk landschap in het buitengebied verrijkt en ontstaan unieke leefomgevingen: wonen in een natuurproducerende woonwijk.

Een nieuw perspectief voor een bijna verdwenen systeem

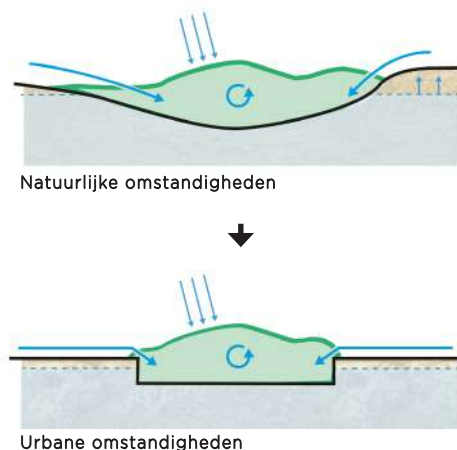
In de Middeleeuwen was Nederland 250.000 ha hoogveen rijk. Minder dan 1% is overgebleven, de rest is grotendeels ontwaterd, vergraven ten behoeve van turfwinning en in cultuur gebracht of gedegenererd als gevolg van intensieve landbouw. Hooguit enkele hectaren zijn nog levend en veenvormend, de rest functioneert niet meer als hoogveensysteem. De restanten bestaan voornamelijk uit fragmenten van grotere gebieden en losse veentjes in boswachterij en in het dekzandgebied. Er zijn tal van regeneratieprojecten, maar doordat de omstandigheden in bestaande gebieden vaak niet optimaal zijn is dit een complexe operatie.

Woningbouw aan de randen van dorpen in het buitengebied kan worden aangewend om nieuwe hoogveengebieden te ontwikkelen en zo dit ecosysteem opnieuw een plek te geven in ons landschap. In overleg met enkele hoogveenexperts werd een concept ontwikkeld voor hoogveenparken in de nieuwbouwwijk.

Het hoogveensysteem

Hoogveen wordt onder invloed van regenwater gevormd boven de lokale grondwaterspiegel. Het kan ontstaan op plaatsen waar een ondoordringbare laag in de bodem aanwezig is, bijvoorbeeld een dichte kleilaag. Regenwater is erg arm aan nutriënten en er zijn maar weinig plantensoorten in staat zich te vestigen in dergelijke voedselarme milieus. Veenmos is een van de weinige plantensoorten die daar wel kan aarden. Kussens van veenmos zuigen zich vol met regenwater. Als ze verzadigd zijn, bestaan ze voor negentig procent uit water. Het veenmost sterft van onderen af maar groeit aan de bovenzijde door. Het hoogveen is dus zelfvoorzienend in zijn waterhuishouding en is alleen afhankelijk van regenwater, niet van grondwater.

In nieuwbouwwijken kunnen de fysische omstandigheden voor een hoogveengebied worden nagebootst. Hier wordt door middel van een kunstmatige ondoordringbare laag gezorgd voor een scheiding tussen grondwater en regenwater. Een gescheiden hemelwatersysteem zorgt voor de aanvoer van voldoende grote hoeveelheden regenwater: al het regenwater uit de wijk kan worden gecollecteerd in het hoogveenpark en daarin kan het hoogveen zich ontwikkelen, zelfs in periodes van droogte. Het veenmos wordt geïntroduceerd via duurzaam gekweekte Sphagnum uit regeneratieprojecten in Schotland. Binnen enkele maanden vormt zich een dicht mostapijt dat gedurende de jaren erna geleidelijk steeds dikkere pakketten veenmos vormt.

De voordelen van hoogveen in de woonwijk

Biodiversiteit

Met ontwikkeling van hoogveen in nieuwbouwwijken kan een verdwijnend ecosysteem nieuw leven in worden geblazen. De unieke omstandigheden bieden plek aan voor ons land zeldzame soorten flora en fauna. Zo wordt de biodiversiteit van het buitengebied vergroot.

Natuurbeleving

Er ontstaat een unieke leefomgeving waarbij mensen wonen in een zich ontwikkelend natuurgebied. Zo wordt natuur weer een alledaagse ervaring.

20x

Houdt water vast

Hoogveen is in staat grote hoeveelheden regenwater vast te houden, boven het grondwaterpeil. Door de sponswerking van Sphagnum (veenmos) kan het tot 20x het eigen gewicht aan water opnemen. In gebieden met weinig infiltratiecapaciteit kan dit de wateroverlast verminderen.

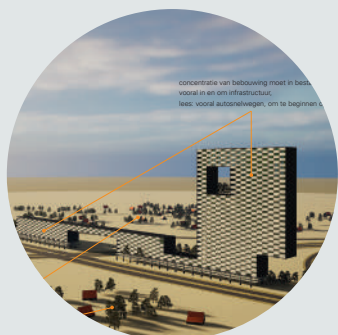
33%

Slaat CO2 op

Veenmos groeit tot 5mm per jaar. Om deze groei te realiseren neemt het mos CO2 op uit de atmosfeer. Dit blijft opgeslagen in het veenpakket. Internationaal gezien slaat hoogveen 33% van alle koolstof in de bodem op, maar bedekt het slechts 2-3% van het landoppervlak (Kleinen et al., 2012 en Yu, 2011).

KNOOPPUNT AZELO

RADBOUD SECKEL

TEAM:

RADBOUD SECKEL

FRANCESCO VEENSTRA

// Een verrassend voorstel waarvan ik niet hoop dat het ooit wordt gerealiseerd. Wel stelt het een belangrijke ruimtelijke vraag aan de orde, namelijk: waarom zijn we in NL niet in staat (infra) structuren goed met elkaar te combineren??

In Saoedi-Arabië wordt momenteel gestart met een initiatief dat veel weg heeft van deze opzet. Waar het daar een noodzaak lijkt te zijn om de invloed van de woestijn te beperken creëert het bij dit voorstel een haast culturele barrière tussen gebieden. //

NYNKE JUTTEN

// 'uitgesproken stedelijkheid ontmoet uitgesproken landelijkheid': De vraag is wat de hoge concentratie van woningen rondom de snelweg in landelijke setting doet voor haar omgeving? Voor de regio?

'concentratie van functies is goed voor de efficiëntie': Zeker, de vraag ontstaat waarom de nieuwe superslab bewust niet naast bestaande kernen gebouwd wordt (Borne, Almelo, Hengelo) en negeert daarmee de aanwezigheid van bestaande werkgelegenheid en voorzieningen. Let op dat het woonblok geen stad op zich wordt. Een enclave zonder enkele voordeur op de begane grond.

'zo is de loop van vele verbindingen al eeuwen oud': Maar kijkend op topotijdreis heeft het knooppunt Azelo geen historische aanleiding om hier een 'plaats' te laten ontstaan. Bouw passend en proportioneel in het bestaande cultuurlandschap van Twente, zorg dat met de bouw van deze utopische duizenden woningen de grote aantallen bewoners zich ook verbonden voelen met de plek.

Laat de nieuwe stedelijkheid een opstap zijn naar een sterke regionale economie, met wonen en scholen en voorzieningen in de nabijheid, met uitwisseling tussen bestaand en nieuw, tussen wonen en werken, om te komen tot een nieuwe een sterke samenhangende regionale identiteit (en geen landschap met incidenten). //

Aanname

Door demografische en fysische-omstandigheden (zee- en waterspiegel) is vluchtmigratie binnen Nederland op termijn een noodzaak. De lage gronden lopen goeddeels onder, de hoge gronden moeten worden her-ingericht.

Uitgangspunten

LKSVD is een architectenbureau gevestigd in Enschede, op hoge gronden dus. En binnen LKSVD is afgesproken om ons in deze opgave vooral op wóónoplossingen te focussen. We blijven tenslotte architecten, hoewel wonen steeds meer verweven raakt met natuur en milieu.....

We concentreren ons dus op woonoplossingen op hoge gronden en doen dat door een voorbeeldgebied rond het Twentse gehuchtje Azelo te bezien.

Voorliggende oplossing heet “KNOOPPUNT AZELO A1/A35”.

We zetten daarbij flink polariserend in, het betreft een oplossing met extreme *concentratie* van woonbebouwing náást extreme *deconcentratie*, hoge woningdichtheid naast lage woningdichtheid, stedelijkheid naast landelijkheid. Voor beide bestaan fans immers.....

Concentratie van bebouwing moet volgens ons hierbij in bestaande kernen plaatshebben, maar vooral in en om infrastructuur, lees: vooral autosnelwegen, om te beginnen op knooppunten.

Deconcentratie door opdeling van de inefficiënte buitenruimte in uitgeefbare kavels. Inefficiënt in de zin van: niet “eerste keus” voor landbouw, bedrijvigheid, natuur en recreatie.

De verschillen zijn groot. En niet alleen de dichtheid is tegengesteld.

Concentratie veroorzaakt stedelijkheid, deconcentratie landelijkheid. Concentratie geeft reuring, deconcentratie geeft rust. Je hebt stadsmensen en plattelanders. Concentratiegebieden vereisen veel regels en afspraken, deconcentratiegebieden kunnen met minder toe. Bij concentratie moet je meer moeite doen voor groen, bij deconcentratie minder.

Voor beide woonvormen en leefwijzen zijn hartgrondige voor- en tegenstanders te vinden. Maar een wederzijdse nabijheid geeft meteen ook wederzijds meerwaarde. Er is dus wel wat voor te zeggen om deze extremen te koesteren, vinden we.

Hoe dan? Een paar stellingen....

Voor zover landbouw in hoog-NL zinvol is (@ mogelijk kan dat beter in het buitenland?) moet die zo optimaal mogelijk worden gesitueerd en daarbij volgens ons het liefst ook zoveel mogelijk geconcentreerd. Door concentratiegebieden worden de problemen door tegenstrijdige belangen ontvecht. En die zijn er genoeg zou je toch zeggen. Boeren en burgers hebben het immers maar wat moeilijk met elkaar. Natuur en boeren is ook best een gedoe.

Als er landbouwgrond vrijkomt kan deze worden benut voor bewoning, natuur of bedrijvigheid.

Overigens geldt voor bewoning, natuur en bedrijvigheid hetzelfde. De situering moet geschikt zijn en zoveel mogelijk aaneengesloten, dus als het ware óók “geconcentreerd”, dus ook als er in een lage dichtheid wordt gebouwd. Concentratie van functies is goed voor de efficiency. Concentratie van wonen veroorzaakt bijvoorbeeld efficiencyvoordelen bij voorzieningen, van scholen en supermarkten tot theaters en ziekenhuizen. Natuur kan bij clustering meer aaneengesloten functioneren, goed voor de levensvatbaarheid van flora en fauna.

Geconcentreerde woningbouw

Daarbij is het efficiënt om hoge dichtheidswoningbouw (met bijbehorende functies zoals scholen, recreatie, sport, cultuur, retail) aan te haken aan bestaande infrastructuur. Eenmaal bestaande infrastructuur blijkt vrijwel altijd en overal permanent, kijk de geschiedenis er maar op na. Zo is de loop van vele verkeersbindingen vaak eeuwenoud en gaat soms zelf terug tot op de Romeinen. Op zich is daar een letterlijk dieper oorzaak voor: nederzettingen en verbindingen tussen nederzettingen hebben een sterke relatie met de grondslag en met het water. Dat ze liggen waar ze liggen heeft te maken met het welbevinden van mensen. Concentratie van nieuwe bebouwing kan mede om deze reden van duurzaamheid dan ook het best op of nabij infrastructuur plaatshebben, het situeren van bewoning naast infra is van oudsher een historisch fenomeen want is logisch, efficiënt en dus praktisch.

Woonbebouwing op en aan infrastructuur is ook sociaal aanvaardbaar, dit in tegenstelling tot vrijwel alle andere plekken.

Autosnelwegen kennen relatief weinig fans (behalve ondergetekende) Er zijn maar weinig actiegroepen die zich sterk maken voor het conserveren van autosnelwegen. “HANDEN AF VAN ONZE A1” ontstaat niet gauw..... Veel mensen vinden wegen en dan met name autosnelwegen een noodzakelijk kwaad. Als er al gebouwd moet worden dan maar langs een autosnelweg, zou je zeggen.....en op dit sentiment valt te bouwen! Minder bezoek aan de Raad van State, bouwen op grond van het Rijk. Dit betekent dat er ook sneller doorgepakt kan worden. Belangrijk bij het oplossen van acute woningbouwvraagstukken. Denk bijvoorbeeld aan de huisvesting van 175.000 nieuwkomers. Op een knooppunt als dat bij Azelo kun je snel van start en lossen we het Twentse aandeel in de problematiek snel op! En dan flink de hoogte in zodat voorzieningen als op- en afritten, parkeergarage, retail, basisschool, zorgfuncties etc. meteen draagvlak hebben. Want die voorzieningen moeten er meteen ook inzitten natuurlijk! En door bij concentratie de hoogte in te gaan ontstaat zowel vanuit alsook náár het landschap interessante meerwaarde door dramatische contrasten.

Is bouwen nabij infrastructuur niet onverstandig vanwege milieuredenen? Infrastructuur werd en wordt alsnog schoner, veiliger en stiller, o.a. door verdwijnen van fossiele brandstoffen en hierdoor meer geschikt voor bewoning. Meer efficiency door digitalisering van verkeerssystemen en mobiliteitsregulatie, minder fijnstof, minder lawaai....de trend gaat duidelijk de goede kant op.

Gedeconcentreerde woningbouw

Door in de nieuwe buitenruimte in lage dichtheden te bouwen ontstaat een arcadisch woonlandschap voor ruimtezoekers.

In het buitengebied is ruimte voor kleinschalige en individuele woonvormen met een sterke, directe verbinding met grond, natuur. Per Nederlander is in theorie “ongeveer” 33.000 km²/17. 000.000 = 1.950 m² landoppervlak beschikbaar, 45 x 45 dus. Gaat uiteraard nog wel wat af voor landbouw, industrie en handel enzo, maar dit is meer bij wijze van luchtige indicatie bedoeld. Het lijkt erop dat een gezin van 4 personen zomaar op een terrein van 90 x 90, zeg: 1 hectare, zijn gang kan gaan. Dan hinder je niet gauw iemand en je hebt ook last van niemand. Misschien moet je een paar spelregels opstellen, bijvoorbeeld bij de instandhouding van een zeker landschapsbeeld. Hierdoor vermindert de druk op het landschap en kan het landschap minstens in een status-quo bewaard blijven c.q. worden versterkt. Winst is dat allerlei mogelijkheden kunnen worden overwogen in plaats dat het landschap langzamerhand verrommelt en verdwijnt. Dan gaan we verder met een archetypisch cultuurlandschap (zonder boeren, dat wel!), en in Twente bijvoorbeeld met hobbyboeren in Tukkerhutten, etc. In de bijgaande beeldvorming is gekozen voor combineren van een anekdotische omgeving met het in Twente door Tukkers gekoesterde arcadische beeld van “Tukkerhutten” in het groen: Saksische boerderijtjes omgeven door “zandflora en -fauna”, spiekers, puthoal’n etc. etc. Tukkie Tuk in zijn biotóóp zeg maar, eventueel te reduceren tot louter een hellend dak met een bepaalde helling, kleurstelling en materialisatie....en dit alles rond een even anekdotische geconcentreerde “Delirious-New-Yorkiaanse” bebouwing op, aan en in Knooppunt Azelo.

Maar je kunt in de low-density gebieden natuurlijk ook een geheel nieuw landschap instellen, naar de waan van de dag, naar economische prioriteit, naar woonwens etc.

Voordeel is in elk geval dat door uitgifte het landschapsonderhoud impliciet is geregeld. Overigens vergt de infrastructuur in het buitengebied, landweggetjes zeg maar, waarschijnlijk minder onderhoud dan met gebruik door landbouwverkeer. Zie Oosterwold in Almere.

Overgangszone

De scheiding tussen low en high-density veroorzaakt een mooie breukzone met veel eigen kwaliteiten. Vanuit de hoogbouw ervaar je een geweldige verbondenheid met het landschap (hoewel, landschap,...als dat van dat water dóórzet kun je achter Almelo de zee zien!), zowel in het zicht als in het recreatieve gebruik. Even buiten wandelen of fietsen kan eenvoudig. Vanuit het landschap is de nabijheid van voorzieningen goed te organiseren, zeker als de hoogbouw zich over een groter deel van de infra zou uitstrekken.

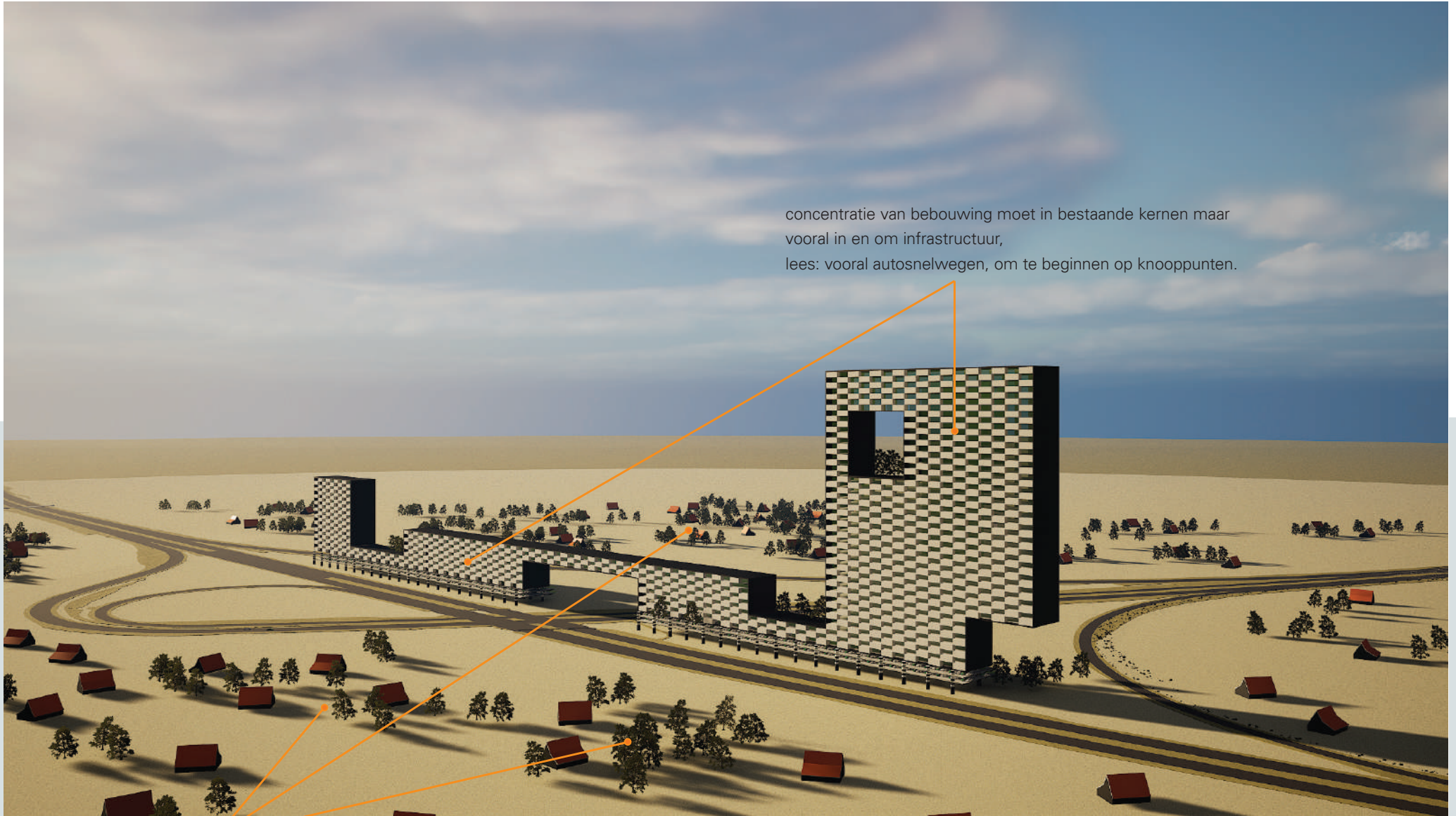
Uitgesproken stedelijkheid ontmoet uitgesproken landelijkheid.

Zo ontstaat een mooie mix, het beste van twee werelden...

Enschede, 12 januari 2023

LKSVD Architecten BV
Radboud Seckel, architect BNA

concentratie van bebouwing moet in bestaande kernen maar
vooral in en om infrastructuur,
lees: vooral autosnelwegen, om te beginnen op knooppunten.

Deconcentratie door opdeling van de buitenruimte
in uitgeefbare kavels

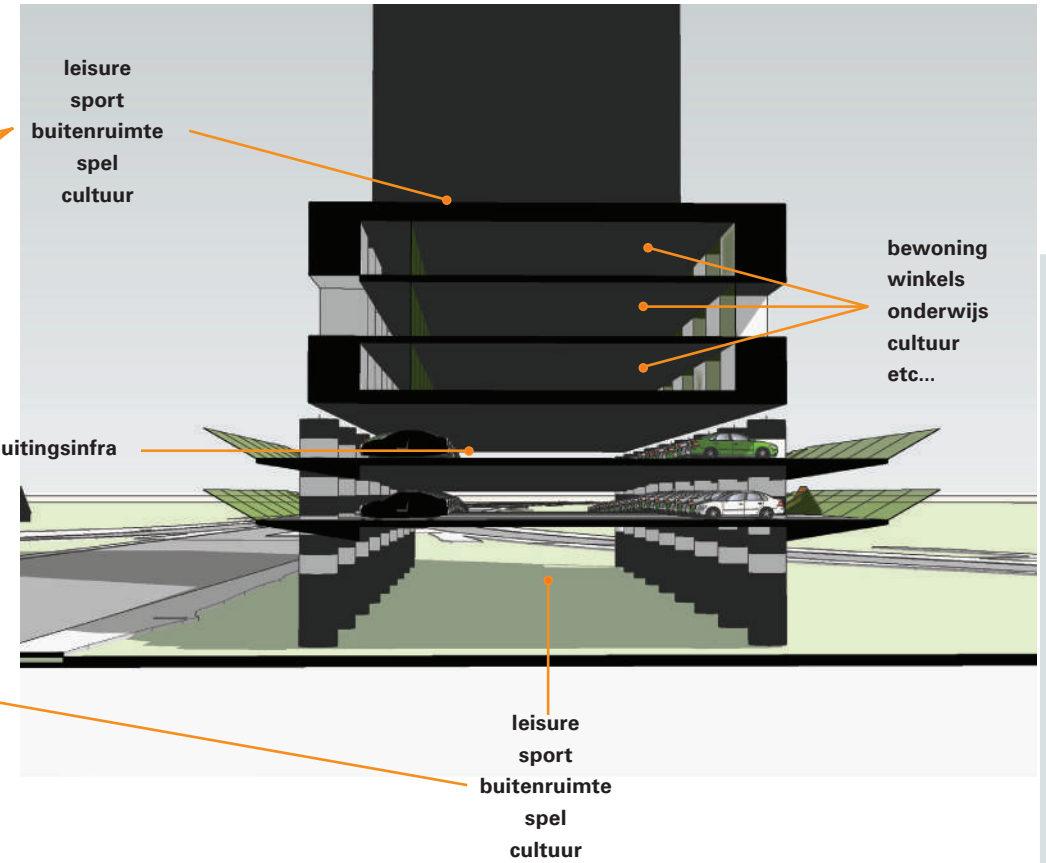
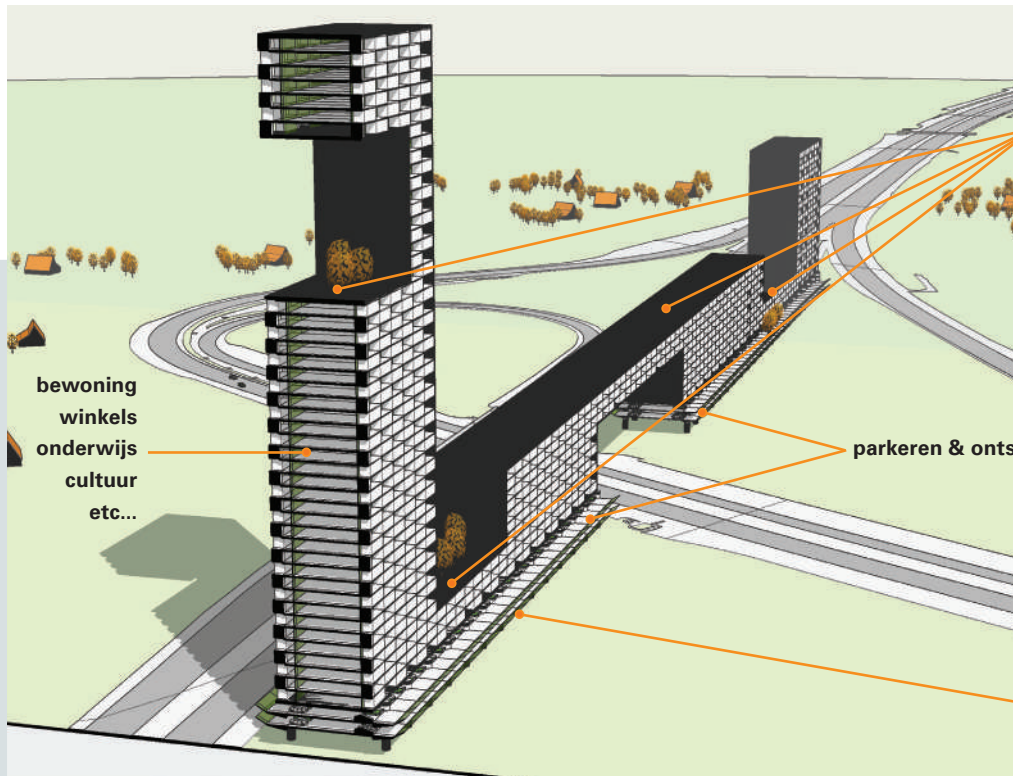
landschapsinrichting buiten de concentratiegebieden kan naar bevindt van zaken worden ingericht: als archetypisch cultuurlandschap, in Twente met Tukkerhutten, naar de waan van de dag, naar economische prioriteit, naar woonwens, etc, etc..

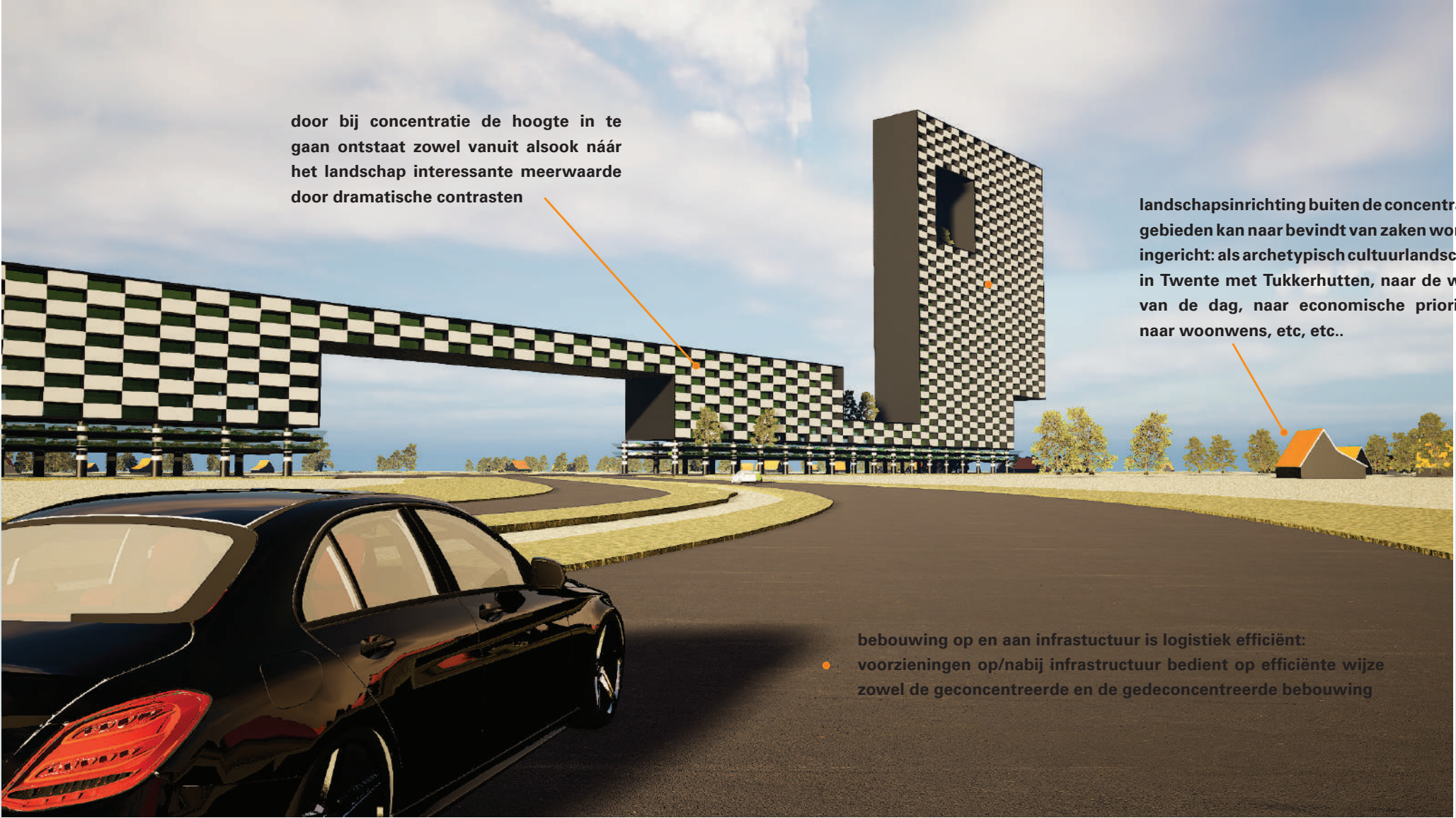
door bij concentratie de hoogte in te gaan ontstaat zowel vanuit alsook náár het landschap interessante meerwaarde door dramatische contrasten

bebouwing op en aan infrastructuur is logistiek efficiënt:

- voorzieningen op/nabij infrastructuur bedient op efficiënte wijze zowel de geconcentreerde en de gedeconcentreerde bebouwing

door bij concentratie de hoogte in te gaan ontstaat zowel vanuit alsook náár het landschap interessante meerwaarde door dramatische contrasten

landschapsinrichting buiten de concentratiegebieden kan naar bevindt van zaken worden ingericht: als archetypisch cultuurlandschap, in Twente met Tukkerhutten, naar de waan van de dag, naar economische prioriteit, naar woonwens, etc, etc..

bebouwing op en aan infrastructuur is logistiek efficiënt:
• voorzieningen op/nabij infrastructuur bedient op efficiënte wijze zowel de geconcentreerde en de gedeconcentreerde bebouwing

STUWWAL TOT BEEKDAL

IAA ARCHITECTEN

TEAM:

CHIEL LANSINK
JASPER ZEPERS
DEWI GOPERS
UMUT TÜRKMEN

IAA
Architecten

PETER BOELHOUWER

// Met bodem en water als leidend inrichtingsmotto wordt aangesloten bij de recente beleidskeuze voor de toekomstige inrichting van Nederland. Daarnaast worden zowel landschap als cultuur in ere hersteld en worden integrale oplossingsrichtingen gepresenteerd.

De plannen leveren een interessante mix van landschappen op zoals waterboeren, water retentiepoelen en water wonen op die elkaar versterken.

Op een interessante wijze worden ook in dit plan natuur en wonen op een cultuur historisch verantwoorde en aantrekkelijk wijze gecombineerd. Ook wordt op een interessante wijze de inzet van het water als leidend principe voor de landinrichting ingezet. //

MICHAËL VAN BUUREN

// De titel van dit voorstel klinkt veelbelovend; de inzet op het landschap, i.c. water en bodem, sturend te laten zijn is een aantrekkelijk perspectief. Hoewel het voorstel eindigt met aantrekkelijke toekomstbeelden, is de onderbouwing daarvan op basis van de natuurlijke processen van stuwwal tot beekdal erg dun. //

VAN STUWWAL TOT BEEKDAL

BNA - Binnen het buitengebied

Het Twentse landschap staat onder druk. Nijpende maatschappelijke vraagstukken vragen om een antwoord. De steeds extremer wordende weersomstandigheden leiden soms tot een overvloed aan water. Maar nog vaker tot een tekort aan water op de hoge zandgronden in periodes van droogte en daarmee een dreigend tekort aan drinkwater. Er is een toenemende vraag naar woningen, deels mogelijk voor migranten die hun huidige omgeving onleefbaar zien worden door klimaatverandering. En de landbouw staat aan de vooravond van een transitie, mede onder invloed van een grote druk door wet- en regelgeving rondom de veestapel. Deze vraagstukken gaan een enorme invloed hebben op ons landschap. Om de kwaliteit van dat landschap te behouden, is een integrale aanpak absolute noodzaak. Een dergelijke aanpak verbindt oplossingsrichtingen met elkaar. Dat is de kern van ons voorstel: door het landschap (en met name ook water en bodem) centraal te stellen, zoeken we naar integrale oplossingsrichtingen.

In dit voorstel gebruiken we de geografische kenmerken van Twente (landschap van stuwwallen en beekdalen) om het beekdal weer een prominente rol te geven in een waterrijk Twents landschap. Door de eeuwen is ons watersysteem ingericht op het zo snel mogelijk afvoeren van water, hierdoor zijn beekdalen op veel plekken genormaliseerd. Om extreme droogte zoals in de laatste jaren tegen te gaan is het noodzakelijk om water langer vast te houden in het landschap. Andere functies, zoals wonen en landbouw dienen daarmee verweven te worden. Het beekdal kan hierin een cruciale rol spelen en daarmee ook een verbindende schakel vormen tussen diverse natura2000 en Nationaal NatuurNetwerk zones.

Door in te zoomen op een deel van het stroomgebied van de Dinkel als voorbeeldlocatie laten we zien dat de Twentse beekdalen veel potentie bezitten om te komen tot een uniek recreatief en productief landschap dat in staat is water vast te houden voor tijden van extreme droogte. Daarnaast biedt het een nieuwe koers voor de landbouw en een alternatief waterrijk woonlandschap.

Hiervoor herontdekken we de watermolen als zichtbaar artefact in het landschap, introduceren we de nieuwe typologie van de waterboerderij en ontwikkelen we woonclusters in het water-landschap. Door typologieën uit het verleden van de regio te gebruiken en te vernieuwen, verbinden we het rijke verleden met de toekomst en bouwt Twente

VAN STUWWAL TOT BEEKDAL

BNA - Binnen het buitengebied

Het stroomgebied van de Dinkel en de molen van Singraven staan bekend als toeristische trekpleister door de prachtige natuur en de recreatieve en informatieve functie van de molen. Het vormt hiermee een trekpleister voor toeristen. Maar de leefbaarheid van dit stilleven staat onder druk. Boeren in het beekdal moeten op zoek naar een nieuw verdienmodel, het naastgelegen Denekamp breidt langzaam uit en het Beekdal met aangrenzende natuur wordt steeds droger.

In dit voorstel bieden we voor zowel de agrarische sector, de recreatie-sector en de woningbouwsector een alternatief dat synchroon loopt met de behoefte van het landschap: het omarmen van water.

De Waterboeren

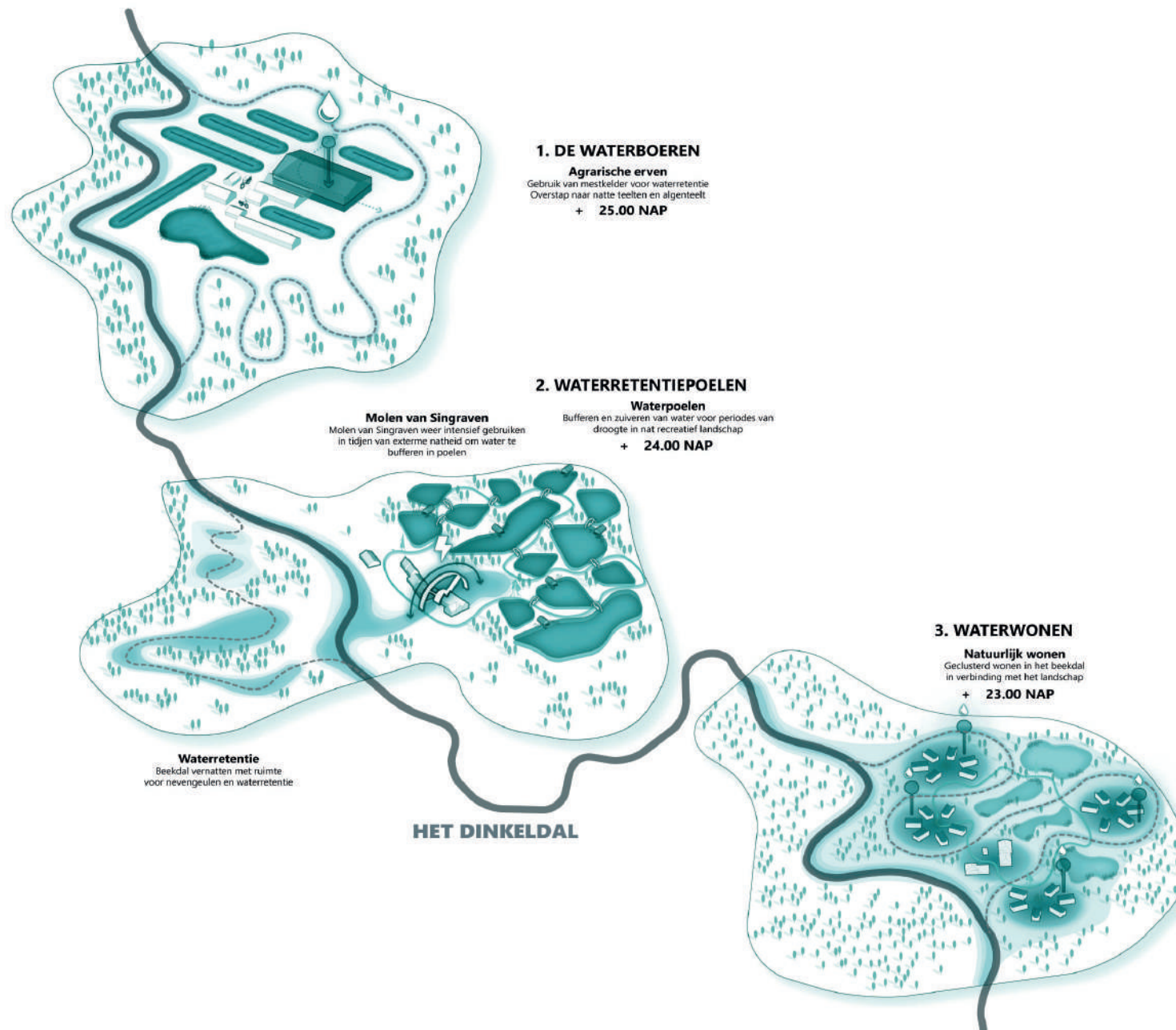
Een nieuw verdienmodel voor de landbouw. Niet langer draineren maar aanpassen aan het beekdal door natte teelt toe te passen, eventueel gecombineerd met algenteelt en ongebruikte mestkelders omvormen tot waterreservoirs. Zuiver beekdalwater is de grondstof van de toekomst.

Waterretentiepoelen

De watermolen van Singraven wordt weer actief onderdeel van het landschap. Een serie van retentiepoelen die door de molen worden gevuld in tijden van extreme natheid dienen als buffer voor tijden van droogte. Dit landschap van waterpoelen vormt samen met de reeds aanwezige recreatieve functies (restaurant etc.) in de molen en de nieuwe cabins een trekpleister voor toeristen en een spons voor het landschap.

Waterwonen

Kan Denekamp uitbreiden naar het landelijk gebied? En kan er gebouwd worden in het Dinkedal? Door compacte woonclusters te maken ontstaat ruimte voor water en groen. Hiermee ontstaat een nieuw en natuurlijk woonlandschap.

De Waterboerderij

Natte teelten in het beekdal
Waterretentie en opslag in mestkelders

Wonen in het beekdal
Geculturd wonen in het beekdal
met waterretentie

Watermolen Singraven
Watermolen opnieuw in gebruik
voor waterretentiepoelen en recreatie

Natte teelten
Landbouw voegt zich naar de
condities van het landschap

Recreatie
Combineren watermolen
met recreatieve functies

1. DE WATERBOEREN

De moderne watermolen
Reactiveren historische productiemolens
voor waterretentiepoelen en recreatie

Waterpoelenlandschap
Kleine waterpoelen verbonden door watermolens
die in tijden van droogte benut kunnen worden

Recreatief landschap
Kleine verblijfsaccommodaties en een vlinderpad zorgen
voor een attractief landschap voor toeristen

2. DE WATERRETENTIEPOELEN

Watertoren
Opslag regenwater in wijk

Groene daken
Opvangen en vertragen regenwater

Woonclusters
Compacte woonclusters bieden ruimte aan nevengeul beekdal

Nevengeul
Een nevengeul die onder water kan lopen in tijden van extreme natheid

3. WATERWONEN

GROENE VINGERS, GROENE HERSENS

FARO ARCHITECTEN

TEAM:

HUGO DE CLERQ

FAROARCHITECTUUR | STEDENBOUW
RESEARCH | ENGINEERING**PETER BOELHOUWER**

// Groene vingers biedt een aantrekkelijk nieuw woonmilieu op waarin de woningbouw de drager is voor de ontwikkeling van interessante nog nauwelijks aanwezig woonmilieus. Sterk in het plan is dat voor een concrete locatie aan de rand van Deventer een uitgewerkt plan wordt gepresenteerd, waarbij diverse functies zoals wonen, natuur en biologische landbouw worden gecombineerd.

Bijzonder is dat de plannen volledig autarkisch zijn en gedetailleerd zijn uitgewerkt. Ook de diversiteit aan woningtypen maken de plannen aantrekkelijk, waarbij voor alle uitwerkingen geldt dat veel voorzieningen collectief worden aangeboden. **//**

GVGH

Groene Vingers Groene Hersens

Mensen

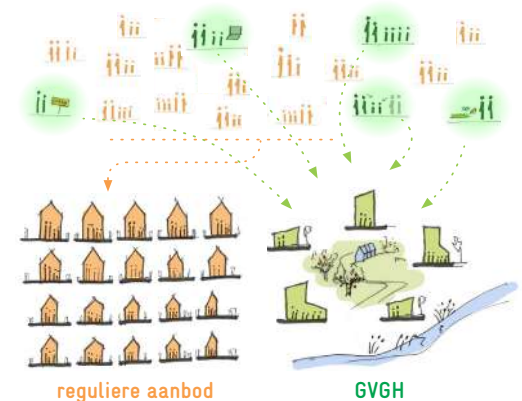
Wij zijn sociale dieren. Wij willen met elkaar wonen, werken, spelen. Buiten in de natuur.

Wij zijn natuur!

Groene Vingers Groene Hersens richt zich op mensen die liever iets anders zouden willen dan wat overal wordt aangeboden. Wij stellen woonmilieus voor die een aanvulling zijn op al het bestaande.

Iets spannenders, iets persoonlijkers, iets natuurlijkers.

Er is een flinke, groeiende groep mensen die zichzelf niet terugvindt in het **reguliere aanbod**. Niet meer van hetzelfde dus, maar woonmilieus waarin we wonen in echte natuur.

GVGH

Groene Vingers Groene Hersens

Het Buitengebied

Er is grond beschikbaar nu veel boeren stoppen, en hier in het oosten liggen we ruim boven de zeespiegel. We kunnen in het buitengebied iets dat elders niet kan: Natuur maken!

... en daar gaan we in wonen.

We belasten de grond en de omgeving niet:

We bouwen Stikstofpositief, CO₂-neutraal en 100% circulair. De grond blijft leeg: geen betonpalen, geen leidingen, het wordt 100% autarkisch, dat kunnen we allang.

De mens is onderdeel van de biodiversiteit en zorgt voor de natuur, alleen zo kunnen we de IJsselsprong maken.

GVGH

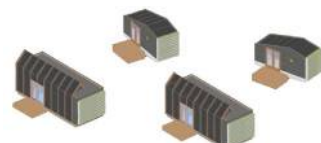
Groene Vingers Groene Hersens

Waar

Overal waar een boer stopt kan in beginsel een GVGH een plaats vinden. We stellen voor om vlakbij de stad een moderne nederzetting te maken: de Deventer IJsselsprong.

1000 mensen	
30 m ² per persoon woonoppervlak	30.000 m ²
10 m ² gemeenschappelijk	10.000 m ²
Totaal te bouwen oppervlak:	40.000 m ²
Footprint bij gemiddeld 3 verdiepingen:	13.333 m ²
+ 20 hectare natuur!	20.000 m ²
Benodigd	33.333 m ²

In de proefverkaveling, gebaseerd op de bestaande infrastructuur, is ca. 35 hectare natuur- en woningbouw geprojecteerd. Daarnaast is nog ca. 40 hectare landbouwgrond behouden tbv biologische landbouw.

tiny en tijdelijk wonen

vrijstaand

twee-onder-een-kap

rijwoningen één laag met kap

rijwoningen twee lagen met kap

rug-aan-rug-starterswoningen

appartementen

GVGH

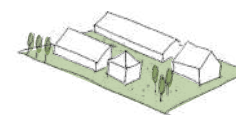
Groene Vingers Groene Hersens

Het Wonen

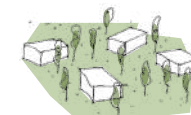
We gaan wonen en werken in kleine gemeenschapjes. Alle soorten woningen kunnen hierin een plaats hebben: van goedkoop en klein tot duurder en groter, van grondgebonden Tiny Houses tot appartementen, afhankelijk van de sfeer die we kiezen. Binnen de gewenste dichtheid is er ruimte voor bijzondere woningtypen die passen bij de doelgroep, zoals een kangoerewoning, woongroep of friendswoning.

Er is een catalogus van typen, de footprint is klein, zo klein als mogelijk is: **we willen natuur.**

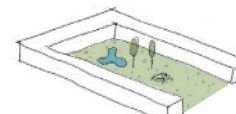
Elke woning heeft zijn eigen privacy, met een eigen buitenruimte, binnen het gemeenschappelijke deel. We hebben verder alles gezamenlijk, zo hebben we meer dan we alleen zouden kunnen hebben: tuinen, moestuinen, boomgaarden, werkplaatsen, parkeerplaatsen, schuren, een ecologische zwembijver, een kas, een thuiswerkplek, een feestruimte, een logeershuis, een BBQ-plek...

erf

landschappelijk/boswonen

hof

volkstuinten/pixel

samen tuinieren en kweken

samen bouwen

een kleine woning, grote gedeelde leefruimtes

elektrische deelauto in de boomgaard

delen geeft je meer

(thuis)werkplaats aan huis

fiets voor de deur

Samen leven

ruimte voor dieren aan huis

kleine dieren

planten als filter

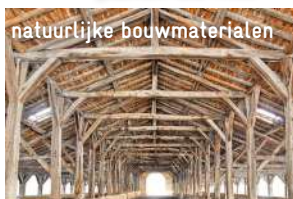
schaduw en zon

rust en ruimte

een ree voor je huis

natuurlijke bouwmaterialen

met de buurt en eromheen aan de slag

Natuur

houten windmolen

energie opslaan

waterbuffering- en opslag

eigen voedselteelt

volledig autarkisch

Autarkie

GVGH

Groene Vingers Groene Hersens

De Thema's

Mensen in GVGH kennen **geen heilige huisjes** en geen heilige koeien.

Samen leven: door samen te delen hebben we individueel meer, hebben we minder dingen nodig en maken we minder kosten. Elektrische deelauto's is de belangrijkste, meest ingrijpende stap: In GVGH zijn er alleen deelauto's. We gebruiken locaties in de buurt van bestaand OV.

Natuur: In GVGH zijn overal planten en bomen, is er zo weinig mogelijk verharding, er wordt weinig gemaaid, er wordt geteeld en gekweekt, er worden dieren gehouden (kleinschalig!), er worden wilde dieren toegelaten. Alles uiteraard biologisch.

Autarkie: We maken een volledig autarkisch woonmilieu. Zon en wind leveren ons de energie, water en accu's gebruiken we om deze energie op te slaan. Water wordt vastgehouden waar nodig. Riolering en waterleidingen zijn kleinschalig en licht.

PAS OP DE PLAATS KRAFT ARCHITECTEN

...vandaag, maar...
...de samenleving te vervullen.
...in de uitbouw van het levensm.
de architect van vandaag schijnt
nappelijk bestaan hij verantwoorde.
n.

die behoeften?...de omschrijving van de r
ze tijd, een taak die volledig werd verwaa
erde behoeftenbeschrijving zonder na
st niet alleen aan... en **tot die taak**
ns en gemeenschap... omdat
ver weet, gaat hij maar
...Hij moet...

TEAM:

JOEP KOENDERS
ARNO GEESINK

K R A F T
ARCHITECTEN

FRANCESCO VEENSTRA

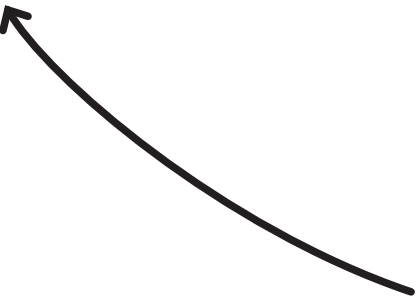
// Een heel goed en ook verrassend betoog om beter met elkaar na te denken over de toekomst. Dit sluit haast naadloos aan bij de agenda van het CRa, de 22e eeuw begint nu. Het leest als een hartekreet, een pamflet. Het zou mooi zijn als dit pamflet toch ook ruimtelijk kan worden verbeeld. **//**

“Zo stel ik dan opnieuw de vraag, maar scherper dan de eerste maal: **waarom nog architecten?**... welke rol heeft de ‘architectuur’ in onze samenleving te vervullen... Hoe...kan hij de rol opnemen die van hem verwacht wordt, als volwaardig partner in de uitbouw van het levensmilieu? De eerste algemene voorwaarde is dat hij zich van die impasse bewust wordt... **de architect van vandaag schijnt nog altijd niet te beseffen voor welke vitale functies van ons gemeenschappelijk bestaan hij verantwoordelijk is.** Vanuit die vitale behoeften moet de zin van het beroep bepaald worden.

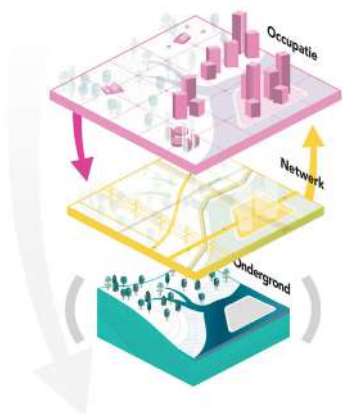
Welke zijn nu die behoeften?...de omschrijving van de reële behoeften, is de eerste en voornaamste taak van de architect in deze tijd, een taak die volledig werd verwaarloosd. Totnogtoe stelt de architect zich tevreden met de geïmproviseerde behoeftenbeschrijving zonder na te gaan of ze wel juist geformuleerd zijn... Die taak kan de architect beslist niet alleen aan... en **tot die taak behoort in de eerste plaats een juiste diagnose van de behoeften van mens en gemeenschap...** omdat hij geen kijk meer heeft op wat hem te doen staat of omdat hij er zich machteloos tegenover weet, gaat hij maar door met de traditionele gestes van zijn beroep te herhalen. **Hij gaat door met huisjes te morsen.** Hij moet immers ook bestaan... we bouwen om ons brood te verdienen...”

Geert Bekaert, 1968

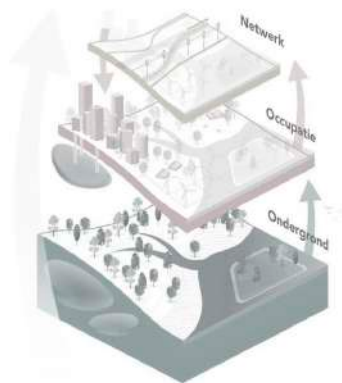
1968!!!

WAAR ZIJN DE MENSEN?

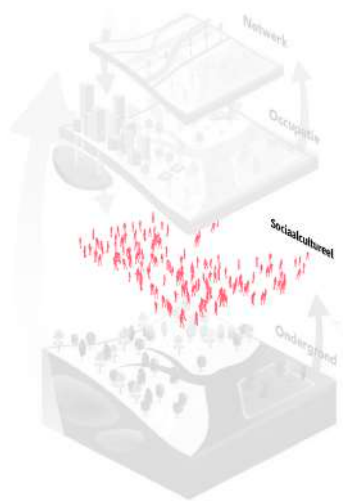
1. Traditionele aanpak

De kritiek van ToekomststatieNL2100 op de traditionele top-down ingenieursbenadering van de ruimtelijke inrichting van Nederland is terecht.

2. Lagenbenadering toekomststatie

De voorgestelde lagenbenadering is al een duidelijke verbetering door de lagen met de grootste weerstand leidend te maken voor de laag daar bovenop. Het is echter nog steeds een vrij technocratische benadering op basis van geomorfologie, ecologie en economie.

2. Holistische benadering

Wij stellen voor de sociaal-culturele laag van sociale netwerken, regionale culturen en identiteit als harde data toe te voegen. Het veronachtzamen hiervan leidt namelijk onvermijdelijk tot weerstand en verzet en vormt daardoor een bedreiging van de noodzakelijke transitie naar een compacter Nederland op de hoger gelegen gebieden.

De zeespiegel stijgt, zal versneld verder stijgen en een groot deel van Nederland ligt onder zee-niveau. Deze verontrustende realiteit begint meer en meer urgent en gevoeld te worden, niet alleen binnen de beroepsgroep van ruimtelijke ontwerpers, maar ook binnen de maatschappij als geheel. Het is begrijpelijk dat onze beroepsgroep zich geroepen voelt om het land hierop voor te bereiden door strategieën te ontwikkelen, ontwerpen te maken, beelden te genereren: te laten zien dat het kan, én hoe het dan kan en hoe mooi en fijn het zal zijn. We zijn in Nederland immers al eeuwen gewend om met een frisse ingenieursmentaliteit vooral kansen te zien en vorm te geven aan onze leefomgeving. Klimaatverandering is voor de ingenieur slechts de volgende in een lange reeks aan ruimtelijke uitdagingen in onze delta die we manmoedig het hoofd hebben geboden.

Deze houding is echter bepaald niet intrinsiek moreel te noemen. Door de verplaatsing van de dichtbevolkte Nederlandse leefomgeving naar de duurzaam droge landsdelen - die vaak het 'buitengebied' genoemd worden - als een technisch-ruimtelijke opgave te beschouwen (hoe integraal, klimaat-, geo- en natuurinclusief ook) wordt al te makkelijk voorbij gegaan aan het sociaal-culturele netwerk dat reeds aanwezig is in deze gebieden; een sociaal cultureel netwerk dat is gevormd tijdens eeuwenlange bewuste socio-economische en politieke achterstelling.

De negatieve gevolgen van deze achterstelling werken nog altijd sterk door in de huidige maatschappij en zullen van grote invloed zijn op de onvermijdelijke migratie van west naar oost.

1. wingewesten 16e eeuw - heden

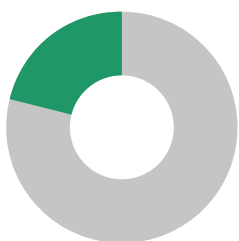
Iets minder dan de helft van Nederland boven 5m+NAP is in de afgelopen 500 jaar behandeld als wingewest

2. wantrouwen tegen de overheid

In grote delen van Nederland boven 5M+NAP is het vertrouwen in de politiek zeer laag te noemen.

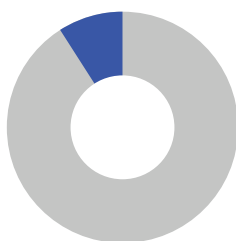
3. onderadvisering in het onderwijs

In vrijwel alle wingewesten worden leerlingen systematisch te laag ingeschat.

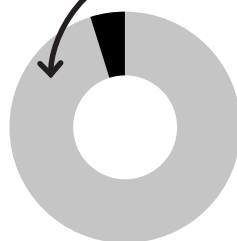
1. Cultuursubsidies

80% besteed in randstad
20% buiten de randstad

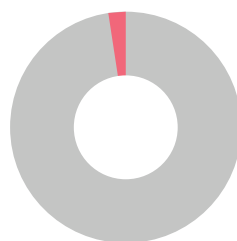
2. Geplande woningbouw

91,8% gepland in randstad
8,2% buiten de randstad

3. Mobiliteitsfonds

96,4% besteed in randstad
3,6% buiten de randstad

4. Besteding gasbaten

98% besteed in randstad
2% buiten de randstad

Nederland kent helaas een lange geschiedenis van georganiseerde socio-economische ongelijkheid. Al ten tijde van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (1588-1795) waren delen van het land uitgesloten van representatie in het landsbestuur. Deze zogeheten Generaliteitslanden (voornamelijk Rooms-Katholieke gebieden in het zuiden en noorden van Nederland) werden in economische zin als wingewest uitgebuit en waren onderhevig aan zware belastingen. De facto waren dit dus binnen de landsgrens gelegen koloniën.

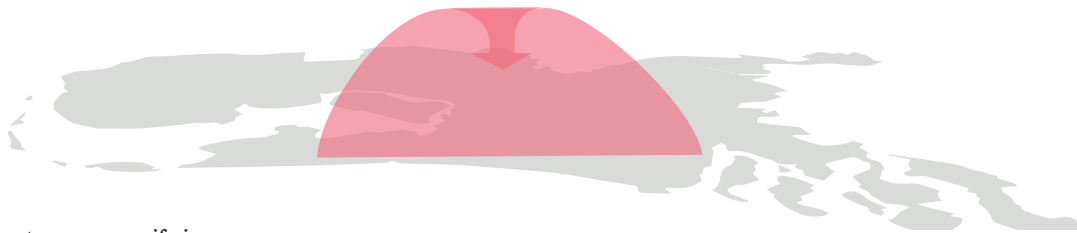
In de 16e eeuw ontstond al ongelijkheid tussen wat nu de randstad heet en 'het buitengebied'. Deze ongelijkheid is door de eeuwen heen bestendigd door achtereenvolgens de veenkoloniën, de industrialisatie (en de-industrialisatie) van Twente en Brabant, de steenkoolmijnen en - meest recent - de gaswinning in Groningen.

In al deze gevallen is sprake geweest van extractie van waarde in het buitengebied (kapitaal, delfstoffen, arbeid) en verplaatsing daarvan naar het machtscentrum. Dit is geen toevallige ontwikkeling geweest, maar bewust door de landelijke overheid gevoerd beleid. De veelheid aan negatieve gevolgen van deze eeuwenoude historische geografische omstandigheden is in deze gebieden tot op de dag van vandaag voelbaar: zowel in de verhouding tussen de burger en de overheid (wantrouwen en ontevredenheid) als in het vertrouwen tussen burgers onderling (laag) en zelfs in onderadvisering bij schoolkeuze in het onderwijs.

Interessant in deze context is het Duitse begrip 'Periferalisierung' - periferalisering: "dit begrip plaats de oorzaak van de sociaaleconomische achteruitgang buiten de krimpgebieden en wijst erop dat overheidsbeleid winnaars en verliezers kent. Door centralisering van regionale investeringen neemt de welvaart in uitverkoren gebieden sterk toe. De andere gebieden komen politiek en sociaaleconomisch steeds meer op afstand te liggen - in de periferie. Deze regionale ongelijkheid gaat uiteindelijk ten koste van de nationale welvaart." (Land in Samenhang - Ministerie van Binnenlandse Zaken, 2019)

Dat dit ook nu nog doorgaand proces is, is te zien aan de grote investeringen die de nationale overheid op dit moment doet. Het overgrote deel komt terecht in de randstad. Een spoorlijn van 39,5 miljoen in Drenthe krijgt geen financiering. De verlenging van de Noord-Zuidlijn naar Schiphol krijgt 1,5 miljard! Er gaat een disproportionele hoeveelheid geld naar het verlengen van een metrolijn die straks meer dan 35 meter onder zeeniveau loopt naar een vliegveld op de bodem van de Noordzee, met als doel buitenlandse toeristen sneller in het centrum van Amsterdam te krijgen!

PANIEK!

centrum naar periferie
vlucht of kolonisatie?

periferie naar centrum
opvang of ontvangst?

WELKOM!

De relatie tussen het centrum van de macht en de onderontwikkelde periferie is historisch ongelijkwaardig gebleken. Gedreven door een stijgende zeespiegel wordt er echter nu vanuit het centrum van de macht, met frisse moed en interesse - met een ingenieursblik - gekeken naar de randen van Nederland waar de bodem hoger ligt.

Nu Nederland voor zo'n immense beleidskeuze staat dat er zelfs een eeuw (of meer) vooruit wordt gekeken, kunnen we het ons niet permitteren de reeds aanwezige sociaalculturele laag te ontkennen bij het definiëren van de opgave en daarbij het risico te lopen op eeuwenlange negatieve sociale consequenties van de gemaakte technocratische keuzes. We kunnen het ons niet langer permitteren om het buitengebied als wingewest of als periferie te blijven zien waarbij de hoger gelegen gronden in het buitengebied enkel worden gezien als geschikte bouwlocatie voor toekomstig woongenot.

De stijgende zeespiegel als planningshorizon brengt onherroepelijk een migratie op gang naar hogergelegen gebied die qua omvang ongekend is en waarbij de huidige migratie in het niet valt. Door ons op een sigarenkistje berekend kan het deel van de populatie dat onder water komt te staan, bij uitvoering van de huidige plannen, oplopen tot 12 miljoen! Grootchalige binnenlandse migratie van centrum naar buitengebied op basis van ongelijkwaardigheid, waarbij winst en verlies niet eerlijk verdeeld worden is gedoemd de al aanwezige ongelijkheid en daarmee de maatschappelijke onrust en politieke polarisering te vergroten.

Grootchalige kwalitatieve migratie staat of valt met een hoog absorptievermogen van de aanwezige natuurlijke en sociaalculturele bodem. Teneinde dit absorptievermogen te vergroten dient een radicale omkering plaats te vinden: geen opvang in de regio maar ontvangst in de regio. Het perspectief wordt omgekeerd, de periferie wordt een veerkrachtig centrum voor ontvangst, iets dat enkel kan gebeuren op basis van gelijkwaardigheid. Door vroegtijdig de huidige tendens om te draaien en de decentralisering van regionale investeringen in gang te zetten worden de socioculturele en economische voorwaarden geschapen voor een hoogwaardige ontvangst in de onvermijdelijke toekomst.

Gebeurt dit niet dan resten er voor Nederland onder NAP twee paden, beide op basis van ongelijkheid: als vluchteling naar het oosten trekken op zoek naar betere omstandigheden, of het oosten als wingewest in gebruik te nemen. Beide paden lijken ons even onverkwikkelijk.

De opgave zoals gesteld door CRa / ToekomstatelierNL2100 vraagt om “Een gedeeld beeld van de lange termijn ruimtelijke toekomst van NL vanuit kennis over bodem, water en economie”. Wij denken dat binnen deze uiteenzetting van de opgave een diep begrip van de huidige ongelijkheid in de sociaalculturele laag ontbreekt, terwijl de maatschappelijke onrust die er het gevolg van is duidelijk zichtbaar is, met name in het buitengebied.

Ontwerpen is het creëren van verbeeldingen van een mogelijke toekomst. Elke voorgestelde ruimtelijke ingreep is een daarmee sociaalculturele daad en in zichzelf niet vrijblijvend. Elk ontwerpvoorstel dat invulling geeft aan de opgave legitimeert de aannames die daar aan ten grondslag liggen.

Voordat we beginnen te fantaseren over verdichting van bestaande kernen, functiemenging, herinrichting van het huidige soortenarme agrarische landschap en de methoden waarmee we deze transitie vormgeven, lijkt ons een ontwerpende pas op de plaats gepast. “Waarom nog architecten?” Laten we stoppen met het “morsen van plannetjes” en ons eerst richten op een beter begrip van de opgaven en een “juiste diagnose van de behoefte van mens en gemeenschap”

KRAFT architecten, 2023

“Een democratische, vreedzame en duurzame ontwikkeling is niet mogelijk als cultuur niet het middelpunt ervan is.”
(Naar een kwalitatief hoogstaande Baukultur, Davos 2018, ondertekend door Nederland)

COLOFON

De ontwerpchallenge BINNEN HET BUITENGEBIED werd mede mogelijk gemaakt door financiële ondersteuning van:

BINNEN HET BUITENGEBIED werd op donderdag 24 november 2022 en donderdag 26 januari 2023 in Het Parkgebouw te Rijssen georganiseerd door BNA Oosting:

THEO DE BRUIJN

MARTIN HUISKES

GERWIN TORNIJ

CARMEN
OUDE WESSELINK

ERIK WORKEL

